

ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ
ЧЕРКАСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ
ОСВІТИ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

*Творчі ідеї О.А. Захаренка
на уроках української мови і літератури*

Черкаси
2010

УПОРЯДНИК:

С.І. Січкарь, методист лабораторії суспільно-гуманітарних дисциплін Черкаського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників

РЕЦЕНЗЕНТИ:

В.М.Коваленко, доцент кафедри української літератури та компаративістики Навчально-наукового інституту української філології Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, кандидат філологічних наук, член Національної Спілки письменників України;

О.І.Месевря, завідувач лабораторії суспільно-гуманітарних дисциплін Черкаського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників;

В.М.Москальчук, заступник директора з науково-методичної роботи, учитель української мови і літератури Черкаського колегіуму „Берегиня” Черкаської міської ради, заслужений учитель України

Цей посібник – вислід творчого опрацювання учителями-словесниками – слухачами курсів підвищення кваліфікації при ОПОПП – безцінної спадщини педагога-новатора, нашого земляка О.А. Захаренка, яка допоможе донести до учнів ідеї гуманної педагогіки Директора, Учителя, Громадянина, Вченого.

Тексти вправ, завдань, контрольних робіт, тексти для аудіювання відповідають чинній програмі з української мови для кожного класу.

Для учителів-словесників, заступників директорів із виховної роботи загальноосвітніх навчальних закладів.

Затверджено вченою радою ОПОПП.

Протокол № 4 від 09.12.2009

З М І С Т

<i>Вовчанівська Г. О.</i> Сутність проблеми використання ідей О.А. Захаренка та їх значущість у навчально-виховному процесі	4
<i>Кошева І. М.</i> Тексти вправ, контрольних диктантів, переказів із теми «Іменник» (для учнів 6 класу)	18
<i>Романенко Н. В.</i> Тексти вправ, контрольних диктантів, аудіювання із праці О.А. Захаренка «Слово до нащадків»	25
<i>Корчинська С. В., Сивинська Л., Л., Левицька Л. М.</i> Норми моралі. Етика спілкування. Вироблення громадянської позиції	32
<i>Щербань В. О., Кравець Н. В.</i> Дидактичний матеріал для учнів 5-9 класів	38
<i>Танська Н. В.</i> Читання і аналіз тексту	48
<i>Серкова Н. М.</i> Система вправ з української мови для 7 класу з теми «Дієслово» за творчими ідеями О.А.Захаренка	51

Г. О. Вовчанівська,
учитель української мови і літератури
Деренківецького НВК Корсунь-Шевченківського
району, заслужений учитель України

Олександр Антонович Захаренко із плеяди педагогів-подвижників у сучасному освітянському просторі. Його педагогічна та громадсько-освітня діяльність нині вже поцінована у працях науковців, педагогів, журналістів, вчителів.

Мета моєї роботи – познайомити вчительський загал із тими формами і методами, що використовую у своїй роботі впродовж 35 років.

Слово рідної мови (так стверджував О.А. Захаренко) – це найтонший дотик до серця дитини, який звертаючись до вчителів, заповідав: «Колего! Бійся бруду в мові! Зроби все, аби твої вихованці не лише її розвивали, а й зберегли для нащадків».

Доля подарувала мені щастя працювати після закінчення Черкаського педінституту в Сахнівській школі, учитися педагогічній майстерності в Олександра Антоновича Захаренка. У своїй вчительській практиці маю чимало цікавих форм співпраці з учнями, в яких творчо використовую теоретичний і практичний досвід Олександра Антоновича. Це й Світлиця українського слова як центр духовного життя школи, й уроки рідної словесності, й літературна студія «Душі криниця», й система виховання громадянина України «Калинове гроно», й районна школа «Майстер-клас» з проблеми ведення уроків розвитку зв'язного мовлення.

«Творчість – то найкоротший шлях до успіху, до визнання, до авторитету», – навчає О.А. Захаренко. Цю істину реалізую в поурочній і позакласній роботі з рідної словесності.

Ідею створення літстудії «Душі криниця» започаткувала від Захаренкової ідеї побудови Криниці Совісті. Що спільного, питаєте ви?

Чистота джерельної води, чистота людської душі, чистота думок і помислів, чистота рідної мови... Хіба ці проблеми не хвилюють нас нині? Хіба не болить кожній порядній людині наша бездуховність? Болить вона й мені. Робочим девізом студійців стали слова В. Симоненка.

В щирім серці, в чесних грудях –
вірю, знаю! – квіти є!
Щоб вони не помарніли
в душах чистих і ясних,
Завжди ніжністю і любов'ю
поливайте, люди, їх.

Використовуючи ідеї О.А. Захаренка, демонструю своїм вихованцям красу, велич, неповторність лексики рідної мови. Цій меті підпорядковую і навчальну, й виховну роботу, прагну віднайти у дітях природний дар. Так учив мене Олександр Антонович Захаренко: «Природний нахил дитини... Гріх ним нехтувати. Якщо не побачити здібності дитини, то можна на все життя приректи її на невдачу». Ці слова є моїм життєвим і професійним кредо.

Не іменами, а ділами
возвеличить себе людина
(Народна мудрість)

В українській педагогіці багато непересічних постатей, роль і значення яких у становленні державності, відродженні національної школи, у зародженні величі душі та стійкості духу важко перецінити. Серед таких постатей почесне місце належить Олександрю Антоновичу Захаренку – творцеві Авторської Сахнівської школи, авторові гуманної педагогіки, яка покликана формувати в дитині людське начало: доброту, милосердя, споконвічні народні ідеали, громадянську наснагу. Олександр Антонович любив дітей, щедро віддавав їм тепло свого серця, особистим прикладом, власним життям і здоров'ям творив школу майбутнього, духовний центр села, у якому учням має бути комфортно і затишно.

У наш нелегкий і неспокійний час, ми, вчителі, шукаємо такі форми й методи підходу до навчання і виховання дітей, які б несли їм радість і надію, віру й упевненість, сприяли б самовизначенню, самовдосконаленню, самореалізації. Такими ідеями освячена гуманна педагогіка О.А. Захаренка. Вона дарує вчителям безмежну реальну можливість створювати в сучасній школі умови для зростання дітей мислячими, працьовитими, вдячними, закоханими у свій рідний край, чутливими до добра і краси.

Мета реалізації ідей О.А. Захаренка:

- донести до учнівського загалу його педагогічні ідеї;
- ознайомити учнів із життєвим і творчим шляхом Директора, Учителя, Громадянина, Вченого;
- визначити ціннісні орієнтири гуманної педагогіки;
- сприяти вихованню почуття любові до України, отчого краю, прагненню до самовдосконалення, утвердженню активної життєвої позиції.

Завдання:

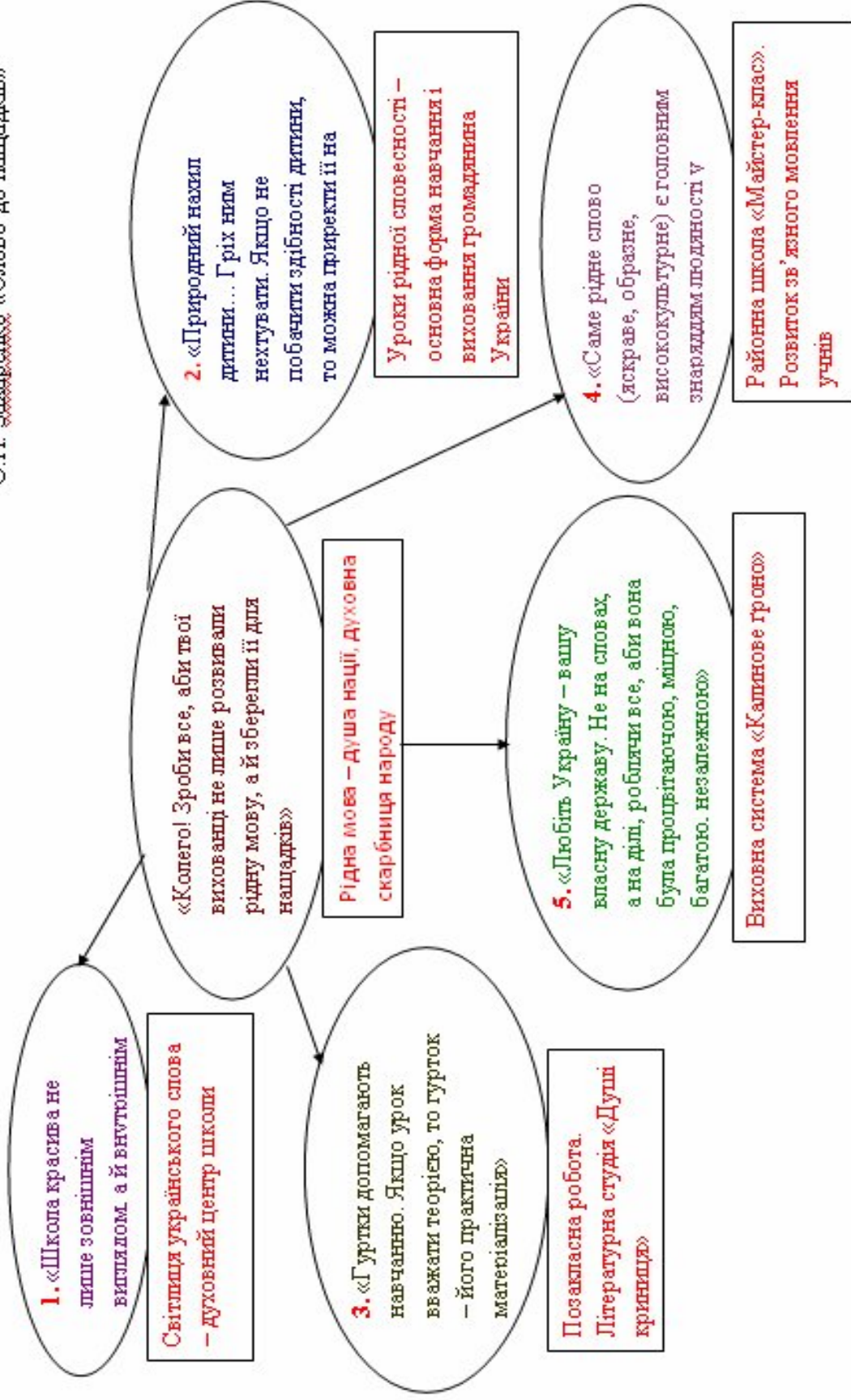
- формувати мовленнєві навички і вміння;
- формувати в учнів бажання знати імена вчителів-подвижників, творців сучасної національної школи;
- сприяти активному становленню й самореалізації особистості в сучасному світі.

Структурна схема

Реалізація ідей О.А. Захаренка в роботі вчителя української мови і літератури

Із школи має вийти допитлива і всебічно освічена людина

О.А. Захаренко «Слово до нащадків»

Навчальний твір-опис за власним спостереженням з теми:

«Мелодія весняного лісу»

Мета: вчити писати твір-опис на основі власних спостережень. Допомогти учням через слово рідної мови передати їхні думки й почуття; виробляти орфографічні, пунктуаційні навички та вміння. Розвивати творчу уяву, логічне мислення, відчуття краси. Виховувати любов до природи, відповідальність за її збереження та примноження.

Тип уроку – урок розвитку зв'язного мовлення.

Обладнання:

1. Фонозапис «Пори року».
2. Ілюстрації «Ліс весною».
3. Порядок роботи над твором-описом (таблиця).
4. Художній текст. О.А. Захаренко «Слово до нащадків»
5. Сигнальні картки.

Методи та прийоми: спостереження, аналіз, порівняння, робота з ілюстраціями.

Через відкриту кватирку весна безцеремонно влетіла і почала господарювати: то розкидати запахи, то вистеляти підлогу свіжістю, то розмальовувати світ ніжно-зеленою фарбою (О.А. Захаренко «Слово до нащадків»).

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. Вступне слово вчителя.

Життя людини проходить в оточенні природи, її незабутнього і неповторного впливу на настрій, самопочуття, працездатність. Я сьогодні прокинулася від співу пташок, які, відчуваючи тепло, так дзвінко і радісно витьохкували під вікном. Подумалось мені, що у весняному лісі вони співають ще натхненніше, бо там їхній дім, їхня стихія, яка зумовлена волею.

– Чи це так, діти? (Вислухати думки учнів)

II. Бесіда за змістом домашнього завдання.

- Чи побували ви вже у весняному лісі?
- Як змінився ліс після зими?
- Які ознаки весни помітили?
- Які мелодії наповнюють ліс?

III. Оголошення теми і мети.

IV. Актуалізація опорних знань, мотивація завдань:

- Які типи мовлення знаєте?
- Які ознаки має твір-опис?

V. Практична діяльність учнів над твором-описом.

1. Семантизація лексики:

Веснонька-весна, теплий легіт, прозоре небо, земля дихає вільно, тендітний ряс, синьооке диво, дерева ожили-зашуміли, вибруньковується листя.

2. Складання плану.

План

1. Дива весняні в лісі.
2. Слухаю передзвін струмка.
3. Про що гомонять дерева?
4. Співом журавлі вітають рідну землю.
5. Не забуду мелодію весняного лісу!

3. Добір ключових слів та художніх засобів до кожного пункту плану (вдома учні виписували з книг О.А. Захаренка тематичну лексику, художні засоби, щоб на уроці заповнити творчу картку). Картка додається.

4. Лексична хвилинка. Учні читають слова, пояснюючи їхнє значення, записують у творчу картку.

5. Пояснювальний диктант. Пояснити пунктограми й орфограми.

«У весняні дні діти якісь особливі: веселі, гомінкі, натхненні. Весняне, умите сонце їм таємниче усміхається, гладить голівки ніжними руками-променями. Навіть закоханих стає більше, а серед старшокласників це особливо помітно. Весна – найкраща пора для моїх вихованців».

6. Бесіда за змістом тексту. (Вислухати міркування учнів).

7. Вироблення орфографічних та пунктуаційних умінь.

Пояснювальний диктант: любов'ю, наді мною, ні з ким, будь-коли, весна-чарівниця, неодмінно, спросоння, вгледівши, гомонить-видзвонює тощо.

Дібрати до поданих слів антоніми, утворити художні означення: невмите небо, усміхнена квітка, завітала весна, пробудився ліс, гомонить річка, витанцьовує вітер, радіє ліс.

8. Утворити форму кличного відмінка: весна-весно, вітер-вітре, річка-річко, друг-друге, краса-красо, журавлик-журавлику тощо.

9. Побудова речень із звертаннями, однорідними членами, прямою мовою. (Заслухати речення).

10. Робота в групах. Скласти зв'язний текст до розділів твору-опису, користуючись матеріалом творчої картки:

I група – до вступу;

II група – до основної частини;

III група – висновки. (Вислухати зразки частин майбутнього твору),

VI. Рефлексія

– Чому необхідно бачити красу?

– Чи облагороджує вас природа?

– Яка роль природи у вашім житті?

– Які моменти уроку найбільше запам'ятались?

– Яке враження справили на вас слова О.А. Захаренка «Весна – найкраща пора для пізнання своїх вихованців»?

(Учитель читає зразок твору-опису (якщо є потреба))

VII. Домашнє завдання. Написати твір-опис за однією із тем:

Світло-зелений подих весни.

*Весела мелодія лісу.
Квіти – барвисті діти весни.*

Додаток 1

Індивідуальна картка учня до уроку навчального твору-опису з теми
«Мелодія весняного лісу»

№	План	Враження. Стан душі	Лексика	Художні засоби
1	Дива весняні в лісі	Перехопило подих. Дихаю на повні груди. Натхнення окриляє. Серце вистукує в унісон настрою	Синьоокі проліски, жовто-сонячні зозулині черевики. Бархатна травичка. Фіолетові очі сон-трави	Підсніжник підморгує сонцю. Струмочки злилися в танці кохання. Дерева розправили плечі. Земля дихає теплом. Сонячні промені пронизують ліс. Молоде життя лісу буяє
2	Вслухаюся у передзвін струмка	Вода хвилюється, манить синім блиском. Шепотять струмки, вливаючись у Рось	Біжить, грається, дражнить, хизується, лоскоче, навперейми, краплина до краплини	Куди поспішаєте, швидкоплинні? Вода говорить мовою синього неба. Біжать, обнявшись з вітром. Струмочок до струмочка, та вже й річечка
№	План	Враження. Стан душі	Лексика	Художні засоби
3	Про що шепочуться дерева?	Гомін лісу стає виразнішим. Серезки звисають жовто-зеленими китицями. Теплий легіт колише, гойдає їх.	Оживає, молодіє, найкраще вбрання, зелений світ, нашіптують мелодію кохання.	Надоїло зимове мовчання. Гомін лісом іде, під руку весноньку веде. Радо вітають гіллям прихід

				тепла і сонця.
4	Співом журавлі вітають рідну землю	О, краю рідний! Ти найдорожчий є! На крилах журавлиних прилинула весна	Радість зустрічі, повернення, стомлені, але щасливі, поновлення гнізд, цілують землю	Долаючи нележку дорогу. У рідному краю і серце співає. Оте «курли-курли» тривожить душу. Обнявшись з рідною землею
5	Мелодію весни забути не зможу!	Хочеться сміятись, хочеться радіти. Позичаю у журавлів крила і злітаю ввись!	Щастям переповнився, радість окрилила, чую ніжне сопрано лісу, стоголосий пташиний передзвін	Мелодію творить весна. Хочеться радіти, співати! Стоголосом видзвонює луна у серці

Додаток 2

Вступ

Учень 1. Люблю всі пори року, проте до весни маю особливе почуття. Вона мені чимось нагадує добру людину. Чому? Перш за все, балує теплом, гріє душу красою довкілля, вселяє віру у ще тепліший завтрашній день. Хіба не так відчуваєшся серед хороших людей?

Учень 2. Сонце прокинулось, струнуло росу зі своїх променів, і нумо трудитися. Лінощі тут ні до чого, адже весна з'явилася на видноколі і сміється, дзвінко «кличе» мене до лісу. Дорога до лісу повилася понад річкою Рось. Глянь лиш довкола і побачиш справжні дива дивнії. Та я поспішаю, маю надію у лісі побачити їх ще більше!
А ось і ліс...

Висновки.

Учень 3. Як гарно було в лісі. Так затишно, що й на узлісся не хочеться виходити, бо тут вже не чути мелодії весняного лісу. Вона лишилась у моїй душі, щоб пам'ятати красу, дивність перетворень і нести її до рідної оселі, до друзів, до всіх, хто сьогодні потребує допомоги.

Дякую тобі, весно, що зіграла, облагородила, здивувала мене своїми принадами!

Довго бринітиме музика в мені, нестиме радість всім, з ким спілкуватися буду. Спішитиму робити добро людям, щоб не запізнитись!

Учень 4. Повертаюсь додому. У серці свято... Прогулянка до лісу надихає на хороші думки. Ось поспішу, щоб до приходу мами з роботи вимести подвір'я, хай молода травичка рясніє під вікнами. А татові запропоную відремонтувати лавку під парканом, щоб сидіти на вулиці і спостерігати за новими і новими змінами в природі. А їх ще буде багато! Гарно на душі, радісно. Серце горобчиком стукає в грудях, а голос відлунує у ще холодній воді Росі: «Я люблю тебе, весно! Я закоханий у твою музику добра й краси!»

Додаток 3

Позакласна робота

Зразки творчих робіт з теми: «Весна квітує у душі»

Євген Вдовиченко

Весна надворі хазяйнує.
Природа казкою цвіте.
Мій друг, на жаль, чомусь хворіє,
Не в змозі бачити все це.
Та як мені його зігріти,
Печаль й хворобу відігнать?
На крилах лелеки у ліс полетів,
Квітів небесних у весни попросив.
Землі під ногами зовсім не чув:
Мить – і поруч з Івасем вже був.
Танцювало сонце на білій стіні.
Очі зорили у друга й рідні...
Хіба ж не щастя це, скажіть,
Коли весна в душі співає!
Щодень, щодень любов свою несить –
У житті краса хай оживає.

Олена Полтавець

Прийшло тепло. Весна чарує.
Кінець нарешті тій зимі!
Промінь сонця красу гаптує
У Надрисянській стороні!

Давно весну я вже чекала,
Вінки сплітала із пісень,
І ці дарунки кожен день
Я сонцю щедро посилала.
Збулось! Усе квітує.
Душа голубкою воркує:

«Люблю!» – дзвенить.
«Люблю!» – бринить.
«Люблю!» – співа моя душа!..

Банах Анастасія

Пам'яті О.А. Захаренка
КРАСА ТВОРИТЬ ДИВА

Образок

Стою перед вічною красою: прямо на моїх очах розквітає сонях! Заворожена, зворушена, ошасливлена! А він спочатку золотаво-коричневу голівку повернув до сонця, потім струснув шорсткі листки-трикутники, витягнувся стовбуром на носочки – і засіяв! Ну справжнє тобі земне сонце!

Торкаю оксамитові зірочки майбутніх насінин і думаю: «Як ці золотники та можуть почорніти?» І сама собі відповідаю: «А дуже просто, простіше й бути не може. Сонце ж літнє, пекуче, припікає соняха, а йому, бідоласі, сховатися нікуди. Отож він так засмагне за літо, що стає чорнявим».

Захопившись красою, не помітила, як і бабуся підійшли. Обняли, пригорнули, поцілували в кульбачиння кісок і мовили:

– Що, моє сонечко, соняхи причарували? Воно й не дивно. І я колись з ними бесідувала. Гарна це квітка – сонях!

– Так чому ж вона не лишається такою завжди? – з нотками смутку запитала я.

– Е, любя, нічого постійного немає. І краса соняха змінюється на корисне й потрібніше людям, – загадково мудро проказали бабуся.

– Мої брівки допитливо знялися над очима, чекаючи від старенької якогось особливого слова.

– Ось і ти, дитино, нині - квіточка, тендітна, ніжна. А пройде час – станеш, як і той дивоцвіт соняха, радувати людей добрими справами. Таке призначення красивого. Недарма здавна кажуть, що краса творить дива.

Бабуся погладила мене ще раз по голівці та й пішла.

А я лишалася зі своїми думами біля соняха. Дивувалася-милувалася красою, яка має стати корисною для людей.

Використана література

1. Захаренко О.А. Слово до нащадків. – К., – 2006.
2. Колісник С. Школа над Россю // Наука і культура. – К., – 1985.
3. Захаренко О.А. Грані творчості // Книга для вчителя. – К., – 1990.
4. Захаренко О.А. Гордієві вузли сучасної школи. Як їх розв'язати? // Педагогіка толерантності. – К., – 1999. – №3-4.
5. Захаренко О.А. Енциклопедія шкільного року. – 2000.
6. Потебня О. Естетика і поетика слова. – К., – 1985.
7. Ключек Г. У світлі вічних критеріїв. – К., – 1989.

І.М. Кошева, учитель
української мови і літератури
Корсунь-Шевченківської ЗОШ І-ІІІ
ступенів № 1 Корсунь-Шевченківської
районної ради

Творчо використовуючи запропоновані матеріали учителем може ознайомити учнів із творчістю українського педагога-новатора О.А. Захаренка, а також використати творчі ідеї педагога на уроках української мови під час вивчення теоретичного матеріалу, виховуючи в учнів почуття патріотизму, скромності, толерантності, порядності, турботливості.

«Школа – це маленька держава, – сказав якимось Олександр Захаренко. – Вона не може існувати без ідеї, задуму, що захоплює дітей, учителів і батьків. Якщо така ідея зникає й не народжується нова, горе тій установі, школі, державі, бо вона деградує, зупиняється у своєму розвитку. У ній безцільно жити, в ній нудьга і нема прогресу».

Олександр Антонівчичу було притаманне почуття відповідальності перед учнями, колегами, суспільством, громадянська свідомість. Всі ці риси дозволили йому створити школу, яка стала відомою далеко за межами України. У 2002 році Сахнівська школа Корсунь-Шевченківського району Черкащини набула офіційного статусу «Авторська школа О.А.Захаренка».

Спираючись на досягнення педагогічної і психологічної науки, узагальнюючи власний багаторічний досвід роботи в сільській середній школі, О.А.Захаренко успішно розв'язував складні проблеми морального, фізичного, естетичного, трудового виховання. У своєму педагогічному досвіді він поєднав думки своїх попередників: Г.С Сковороди, В.О. Сухомлинського, А.С. Макаренка.

Завдання сучасної школи, сучасних педагогів-якнайповніше втілювати в життя творчі ідеї видатного педагога.

Досліджуючи тему «Творчі ідеї О.А.Захаренка на уроках української мови», я поставила перед собою мету висвітлити, як творчі ідеї, творча спадщина українського педагога-новатора може бути використана на уроках української мови під час вивчення будь-якого програмового матеріалу.

Запропонований матеріал побудований на основі чинної програми, зокрема теоретичного матеріалу з української мови для 6 класу (тема «Іменник як частина мови»).

Підготовлені тексти вправ для вивчення цієї теми, а також дібрані матеріали текстів контрольних диктантів, переказів.

ТЕМА «Іменник як частина мови»

(6 клас)

Назви істот та неістот

Прочитати речення. Окремо виписати назви істот та неістот. Поставити в початковій формі. Крім того, виконати завдання, запропоноване до кожного варіанта.

► **1. До іменників – назв істот дібрати синоніми з дужок (товариш, хлопці, юнки, діти).**

1. Дідусь був великим другом школи.

2. Юнаки оволодівають навичками столярної, слюсарної справи, дівчата – домоведенням.

3. Цей тиждень для сина чи дочки – своєрідний екзамен з того, як вони вміють господарювати.

► **2. До іменників – назв неістот дібрати синоніми з дужок (порядок, подяка, веселість, лагідність).**

1. У бабусі Василя все до ладу.

2. Формування у дітей почуття вдячності має велике значення у вихованні підростаючого покоління.

3. Поспішайте принести радість дітям, зробити добро людям.

► **3. До іменників – назв істот дібрати антоніми з дужок (зрадник, ворог, боягуз).**

1. Патріотами не народжуються – ними стають.

2. Дідусь був великим другом школи.

3. Розповів герой, як у лютневі дні, в завірюху, змикалося сталеве кільце фашистів.

► **4. До іменників-назв неістот дібрати антоніми з дужок (гармидер, потворність, хвороба).**

1. У дворі порядок – нічого зайвого.

2. Так вже бабуся любить красу побуту.

3. Найвища цінність у людини – це її здоров'я.

► **5. Виписані іменники, назви істот і назви неістот, поставити у давальному відмінку.**

1. Школа без мрії – що птах без крил.

2. Якщо хочеш змінити світ на краще, зберегти його незайману красу і святість, починай це робити – і не завтра, а сьогодні, з цієї хвилини.

3. Школа – це маленька держава, вона не може існувати без ідеї, задуму, що захоплює дітей, вчителів і батьків.

► **6. Виписані іменники поставити у множині.**

1. Пам'ятай, був час, коли скромність прикрашала людину.
2. У дитини повинен виробитись смак до лікарських рослин.
3. Кожна людина вважає себе совісною, вкладаючи в це слово свій, нею

визначений зміст.

► **7. З виписаних іменників утворити прикметники чоловічого роду однини.**

1. Цифри і букви дитина сприймає рано з уст мами або батька.
2. Книга – гарний учитель, вихователь.
3. Життя школи – то маленька історія держави, суспільства, у якому відбуваються великі зміни.

► **8. З виписаних іменників утворити (по можливості) однокореневі прикметники чоловічого роду однини із суфіксом –ськ–.**

1. Найвища цінність у людини – це її здоров'я.
2. Лікар лікує тіло, а вчитель – душу.
3. Читати, якнайбільше читати – складова іміджу справжнього вчителя, а також бібліотекаря.

Власні назви

► **1. Виписати назви міст (сіл). Записати назви обласних центрів України.**

1. Переможці змагання на зароблені гроші здійснюють подорожі до Москви, Києва, Одеси, Севастополя, Бреста, Львова та інших міст.
2. Я повертався із Сахнівки до Корсуня. День круто йшов на спадок. Стояв грудень.
3. Після закінчення служби Яків приїхав в Кривий Ріг.

► **2. Виписати назви рік. Записати назви річок Черкащини.**

1. Вдарте закаблуками об землю – лихом вдарте: тече річка Рось!
2. Як пливе пароплав по Дніпру, кучеряві дими видно.

► **3. Виписати географічні назви. Утворити прикметники від власних іменників.**

1. Мимо моєї хати мостять кам'яну дорогу на Канів... Легенда в народі живе, ніби стежками над Россю ходив Шевченко із Корсуня до Канева.
2. Табір Сахнівської школи далеко за селом – на схилі мальовничої гори Дівиці.
3. Там я пізнав географію Середньої Азії з її палючими пустелями й квітучими оазисами, створеними руками людей. Потім служба в Білорусії, в Україні, на Далекому Сході.

► **4. Виписати власні іменники. Пояснити їх правопис.**

1. Табір назвали «Світлячком». Вихованцям школи він сягатиме на все життя добротворним світлом.
2. За часів Київської Русі на горі Дівиці чатував дозор, вежі височіли-стояла фортеця Остер.

3. Напередодні 8 Березня у школі традиційно проводиться Тиждень матері, бабусі, вчительки, дівчини.

4. На 9 Травня, коли вшановують полеглих героїв, біля школи зібрався мітинг.

► **5. Виписати жіночі імена. За допомогою суфікса –к– утворити похідні імена.**

1. Таня Савченко вражено скрикнула: «Олександрє Антоновичу, от би цю красу та в школу перенести!».

2. Соною знали всі. Навіть першокласники проходили повз неї шанобливо.

3. Валя не йшла додому, а бігла, підстрибуючи то на одній нозі, то на другій.

► **6. Виписати чоловічі імена. За допомогою суфікса –чик– утворити похідні імена. Якого відтінку у значення надав цей суфікс?**

1. Артем Савович любив здивувати екзотичними рослинами, огірками і помідорами, що вирости у скляній посудині і набули її форму.

2. Степан був у класі найкращим математиком, найщирішим другом.

3. У своєму житті Микола найбільше цінує чесність, справедливість і повагу до старших товаришів.

► **7. Виписати власні назви, поставивши їх в алфавітному порядку.**

1. Наша молодь-це майбутнє Батьківщини.

2. Любіть Україну – нашу власну державу.

3. У Кумейківському лісі сотня стежок, по яких ходять, їздять люди. Одні в Сахнівку ведуть, інші – в Яснозір'я.

Число іменників

► **1. Виписати іменники, вжиті в однині і множині. Поставити їх в родовому відмінку.**

1. Школа не тільки вчить, а й виховує.

2. Культ знань – заповітна мрія кожного вчителя.

3. Збираючи матеріали до «Криниці совісті», вчителі разом з дітьми обійшли все село.

► **2. Виписати іменники, вжиті в однині і множині. Поставити їх в давальному відмінку, використавши в однині паралельні форми закінчень.**

Зразок: Н. сокіл, соколи; Д. соколу, соколові; соколам.

1. Директор із своїм заступником перевіряють, як учні готують уроки, що читають.

2. Батько з сином лагодять тин.

3. Усі близькі і далекі наші плани починаються зі школи.

► **3. Виписати іменники, вжиті в однині і множині. Поставити їх в місцевому відмінку, використавши в однині паралельні форми закінчень.**

Зразок: Н. дуб, дуби; М. на дубі, на дубові; на дубах.

1. Закон передбачає відповідальність педагогічних і медичних колективів за спільне збереження і зміцнення здоров'я школярів.

2. Ви придивіться, який красивий світ. Бачити б ту красу, не осліпнути. Краса водиці в озері, яка хвилями йде до берега. Краса в камінчиках, у травинках, що перешіптуються про свої таємниці. Краса у всьому.

►4. **Виписати іменники, які вживаються тільки в однині. Дібрати до них синоніми.**

1. Турбота про духовне багатство є одним з провідних напрямів роботи вчителів школи.

2. У сільській школі толерантність виховується з молодших класів.

3. Порядність – це вихованість дитини.

►5. **Виписати іменники, які вживаються тільки в однині. Дібрати до них антоніми.**

1. Серед загальнолюдських цінностей особлива увага належить справедливості.

2. Байдужість – ще більше зло, ніж злочин.

3. Бійтеся байдужих людей, бо вони можуть спонукати до лиха, невідвратної біди.

►6. **Виписати іменники, які вживаються тільки в множині. Дібрати до них з дужок синоніми (губи, аромат).**

1. Цифри і букви дитина сприймає дуже рано з уст мами або батька.

2. У краплині пізнається море, в зеленому пагінці – могутність дерева, в пелюстці – пахощі цвіту.

Рід іменників

►1. **Виписати всі іменники за родами. Поставити їх в початковій формі.**

Порядність. Для дорослих людей це приємне слово з характеристики, для дітей – байдуже. Порядність від слова порядок. Елементом порядності треба вчитися з дитинства. Порядність – це вихованість дитини, риса, яка залишається на все життя.

►2. **Виписати всі іменники за родами. Поставити їх в початковій формі. Всі іменники записати в знахідному відмінку.**

Толерантність. Ми вже звикли до цього іншомовного слова, та й журнал в Україні існує: «Педагогіка толерантності». А цей термін означає терпимість, а точніше, повагу до чужої думки. Вчити толерантності треба з самого дитинства.

►3. **Виписати іменники чоловічого роду, що належать до першої і другої відміни, поставивши їх в однині.**

1. Школа має також стадіон, спортивні зали, плавальний басейн, профілакторій.

2. Виховати хлібороба не можна через екран телевізора, красивим словом про золоте пшеничне поле і годувальницю-землю.

3. Бережіть ліс, дбайте про його мешканців.

4. Через рік на штучному ставку зробили ковзанку.

► **4. Виписати іменники жіночого роду, що належать до першої і третьої відміни.**

1. Якщо хочеш змінити світ на краще, зберегти його красу і святість, починай це робити – і не завтра, а сьогодні, з цієї хвилини.

2. Кожен щось несе до школи, мов та бджілка. Микола Сошенко – сад, баба Мотря – рушники, учитель з Черкас – телескоп.

3. Ратую за скромність розуму, був, є і буду прихильником школи, в якій проповідується культ скромності.

► **5. Виписати іменники середнього роду, що належать до другої і четвертої відміни.**

1. Прилетіла ластівка з далеких країв висиджувати пташенят. Не хотілось від неї відгороджуватись вікном, склом чи сіткою.

2. У краплині пізнається море, в зеленому пагінці – могутність дерева, в пелюстці – пахощі цвіту.

3. Хлібороба треба виховувати від народження, без розриву єдності поколінь.

Тексти контрольних диктантів

Весна

Через відкриту квартиру весна безцеремонно влетіла і почала господарювати: то розкидати запахи, то вистеляти підлогу свіжістю, то розмальовувати світ ніжно-зеленою фарбою. На власних струнах заграла веселка, на всі голоси розщебетались пташечки, лідером серед яких була ластівка. Прилетіла з далеких країв висиджувати пташенят, хатку примостила під стріхою. Не хочеться від неї відгороджуватись вікном, склом чи сіткою. В ці дні діти якісь особливі: чи на них діє свіжа післядощова погода, чи змінюються інші атмосферні показники, чи, може, весняне умить сонце їм таємниче усміхається, навіть закоханих стає більше і більше – це помітно і серед дітей. Це найкраща пора для пізнання своїх вихованців (101 слово).

Вітамінізований чай

Назва йому «Букет Надросся», бо зібраний з квітів, які ростуть в долині річки Рось. А ще діти в поривах патріотичних почуттів називають його сахнівським. У шкільному дендропарку є велика кругла клумба. Назва їй – «жива аптека». Вона розбита на кілька секторів, у яких велика різноманітність квіточок: від конвалій до звіробою. Клумба є навчальним полем, де навчаються, коли збирати квіти, як саме сушити, провітрювати, не змішувати. Буває, прийдеш до цієї клумби і мимоволі розчиняєшся в атмосфері дивовижних і неповторних ароматів.

Сахнівський чай не простий, він зберігається в поліетиленових мішечках, старанно зав'язаних, щоб запахи не змішувалися, «сусідам» не заважали. Чай тонізуючий, стабілізує тиск, створює для людини добрий настрій, позитивно впливає на нервову систему (112 слів).

Культ книги

Читати, якнайбільше читати – складова іміджу справжнього вчителя, а також бібліотекаря, який своєю начитаністю має спонукати учня до читання, добирати книги відповідно до віку, щоб викликати зацікавленість. Нині телебачення стало конкурентом книги, але порівняти з книгою низькопробні бойовики не можна. Вони виховують у дітей злобу, ненависть, привчають до злочинності і ще розвивають багато негативних якостей, які не можуть бути притаманними не зіпсованій життям людині. Книгу треба берегти, бо то культура, надбання нашої історії. Бажано, щоб книги потрапляли до ваших рук такі, в яких описується правда нашого життя. Сторінки книг мають розказати нащадкам про сьогоднішній день, про те, як ми прокладали «тунель», у кінці якого видно світло надії на завтрашній день. Дитина усвідомлює: книга – безцінний дар духовності, її не можна зіпсувати, як іграшку.

(122 слова)

Текст для контрольного переказу тексту

Білочки

Можливо, історія, яку я вам розповім, і не буде повчальною для нинішнього покоління. Працював у школі конюхом дідусь. Називали його не Петром Андрійовичем, а просто Їжалом. Він і не ображався-звик. Бува, у Корсунь їде кіньми за хлібом для нашого колективу, по дорозі засне, але коні, ніде не зачепившись, дійдуть до призначеного пункту.

Одного разу дід взяв три пилки, шість міцних хлопців і поїхали в ліс. Коли впало перше дерево, з його дупла посипались горішки, які заготовили собі на зиму лісові красуні-білочки. Що ж робити? На правах старшого заговорив дід: «Тут горіхів мішок буде – видно, сувора зима настає, бо ці звірята передбачливі». Знайшли ще одне порожнє дупло на іншому дереві, вирішили його не пиляти, хай буде білочкам на втіху. Зібрали горіхи і засипали в свіже дупло. У цей час два лісові звірки з верхівки з цікавістю і тривогою дивились на людей.

Навантаживши підводу дровами, старшокласники виїхали з лісу. На другий день історія була відома всій школі. На четвертий день діти знову поїхали у ліс, але білочок уже не знайшли, дупло, яке заповнили хлопці горіхами, було порожнє. Зробили припущення: весь горіховий скарб білочки переховали від людського ока. Можливо, й так, адже у лісових звірів явна недовіра до людини. А жаль, жити б

поряд однією сім'єю в гармонії людини і живої природи. Тоді й білий світ покращав би, людина подобришала б (221 слово).

Використана література

1. Захаренко О.А. Поради колезі, народжені в школі над Россю: Роздуми педагога. – Черкаси: Агрополіс, 2002. – 108с.
2. Захаренко О.А. Слово до нащадків. – К.: СПД Богданова А.М., 2006. – 216с.
3. <http://www.umoloda.kiev.ua/number/852/174/31040/>

Н.І. Романенко, учитель
української мови і літератури
Моринської ЗОШ I-III ступенів
Звенигородської районної ради

Пропоновані тексти із праці відомого педагога О. А. Захаренка «Слово до нащадків» варто використовувати учителям на уроках української мови у 8 – 11 класах. Зокрема тексти 1, 2, 3, 5 – у 8 класі, тексти 4, 6 – у 9 класі для бліцопитування під час закріплення вивченої теми, оскільки мають тестові завдання. Доцільно використовувати їх і в 10-11 класах під час повторення вивченого та підготовки до ЗНО.

Тексти 7, 8 пропонуються для контрольних диктантів у 9-10 класах.

Текст 9 та запитання до нього – для проведення аудіювання у 6 класі.

Текст 1

Списати, вставивши, де потрібно, пропущені букви та розкривши дужки.

1. Який красивий світ! 2. Краса у водиці в оз..рі, яка хвилями йде до бер..га.
3. Краса в камін..чиках, у травинках, що п..р..шіптуют..ся про свої таємниці. 4.
Краса у вс..ому. 5. Пр..слухайтеся до лементу птаства, співу пташиного пол..оту. 6.
(Не) економте часу для спілкуван..я з ж..вою пр..родою. (О.А. Захаренко)

Завдання. Встановити відповідність речення його виду:

А. Складнопідрядне речення з підрядним означальним.

Б. Називне речення.

В. Означено-особове речення.

1	2	3	4	5	6

Текст 2

Збережемо мир на планеті!

1. Мир потрібен усім і більш за все – дітям. 2. Їх на землі – мільярд, і наш учительський обов'язок – зберегти мир для нинішнього і майбутніх поколінь. 3. Будемо пам'ятати, що доля світу – не лише в руках політиків, державних діячів, дипломатів. 4. Будемо ж про це пам'ятати, і хай після кожної зустрічі з ними діти стають розумнішими й добрішими. 5. Вони – творці майбутнього. 6. Їм нести естафету миру (О.А. Захаренко).

Завдання.

1. Вкажіть, у яких реченнях тире вживається між підметом і присудком.

1	2	3	4	5	6

2. Вкажіть неповні речення, у яких уживається тире.

1	2	3	4	5	6

Текст 3

Сини мої!

1. Любіть Україну – вашу власну державу. 2. Не на словах, а на ділі, роблячи все, аби вона була процвітаючою, міцною, багатого, незалежною, розумною і щасливою. 3. Менталітет – слово, яке міцно ввійшло в українську мову. 4. Це щось схоже на темперамент і характер нації. 5. Своє життя я присвятив удосконаленню цього менталітету. 6. Якщо продовжите це й ви, то буду дуже радий. (О.А. Захаренко. «Десять заповідей синам»)

Завдання. Вказати речення, які мають складений іменний присудок.

1	2	3	4	5	6

Текст 4

Сини мої!

1. Сини мої! 2. Україна має залишитись нащадкам такою ж прекрасною, якою вона є зараз. 3. Намагайтеся кожне узлісся, кожне водоймище, луки чи поле зробити красивими. 4. Не допускайте до влади невігласів, яким байдуже, що буде після них. 5. Допоможіть суспільству зберегти генофонд нації. 6. Не розтринькайте його по світу, не загубіть у пустелях Оману, Саудівської Аравії, Африки, Америки чи в Еміратах (О.А. Захаренко. «Десять заповідей синам»).

Завдання. Вкажіть складне речення з послідовною підрядністю.

1	2	3	4	5	6

Текст 5

Сини мої!

1. Любіть своїх дітей. 2. Зробіть так, аби вони почувалися людьми. 3. Хай завжди буде в них достаток, радість і щастя. 4. Любіть своїх дружин, яких ви вибрали на все життя, не ображайте їх, не принижуйте, не зраджуйте, бо вони виконували і виконують головний обов'язок матері – народити і виховати дитину. 5. У сім'ї ви маєте бути старшими, розсудливішими, спокійнішими, передбачливішими, справжніми помічниками. 6. Дружина завжди прикрасить вас в оточенні людей, з якими ви спілкуєтесь. 7. Хай не змінюють її роки і життєві негаразди. (О.А. Захаренко. «Десять заповідей синам»)

Завдання. Випишіть речення, у якому є кілька груп однорідних членів речення, підкресліть їх.

1	2	3	4	5	6	7

Текст 6

Сини мої!

1. Поважайте батьків. 2. Вони для вас мають бути еталоном життя. 3. Живіть за принципом ластівочки вона сама не поїсть, а дітям принесе. 4. У неї немає любимчиків всі діти – ластовенята, всіх обігриває.. 5. А розлетяться пташенята – гадки не матимуть що колись були в них мама і тато. 6. І так буде вічно в пташиному світі. 7. У людей трохи інакше у нас є розум, свідомість, а не просто інстинкт. (О.А. Захаренко. «Десять заповідей синам»)

Завдання. Вкажіть складні речення, у яких треба поставити двокрапку (розділові знаки пропущено).

1	2	3	4	5	6	7

Текст 7

Диктант 1

(10 кл.)

Заповіді синам

Сини мої! Родинне виховання – це не мода, це нова педагогічна технологія, яка в майбутньому висвітлюватиметься у підручниках шкіл і вузів. Ми розпочали цю справу, випустивши недосконалу «Енциклопедію шкільного роду» - чотиритомник, зміст якого мав викликати патріотичні почуття. Для нас це, в першу чергу, любов до країни, до її народу, гордість за наші досягнення в науці, спорті, медицині.

Для нас важливий дієвий патріотизм. Він розпочинається від батьківської садиби, хати, села, міста, України. Сини мої, знайте своїх далеких і близьких родичів, спілкуйтесь з ними, а якщо в когось горе – допоможіть. Можливо, доля вас розкидає далеко один від одного. Летіть на крилах до того, хто потребує підтримки. Ваша родина велика, її не треба забувати, не можна цуратись, сваритись. Пам'ятайте, що то рідна кров, що то вінок, сплетений з лаврових гілочок найстаршим поколінням.

Не забувайте, що треба допомогти вашим стареньким батькові й матері. Вони вам будуть безмежно вдячні. Продовжіть їх свідоме життя хоч на хвилинку. Немає таких, хто б не радий був цьому світу. Батько й мати залишаються для вас святыми на все життя (О.А. Захаренко. «Десять заповідей синам») (170 сл.).

(Перевіряються пунктограми: розділові знаки при однорідних членах речення, вставних словах, відокремлених означеннях, відокремлених обставинах; розділові знаки у складному реченні.

(Орфограми: ненаголошені е, и, написання м'якого знака, подвоєння приголосних, написання частки не, правопис префіксів.)

Текст 8
Диктант 2
(11 кл.)
Ставлення до брехні

Сини мої, соколи мої! Не будьте брехунами в сім'ї, на роботі. Честь слова за все. Сказав – зробив, а інакше жити складно, якщо довкола неправда і безпросвітний морок. Життя має бути яскравим, правдивим, щоб кожна людина завжди бачила отвір у тунелі, через який треба пройти впродовж відведених природою років.

З цими заповідями погоджується й мама, бо в неї шлях був не з квіточок і лаврових листочків, а колючий, мов терен. Їй довелось багато чого перетерпіти і пережити в дитинстві, юності і зрілому віці. Доземний уклін рідній неньці! Вона мама і дружина. Про неї не можна говорити у минулому часі. Ви завжди пам'ятатимете її лагідні руки, спокійний голос, добру посмішку.

Любіть життя, бо воно єдине і ніколи не повториться, навіть на тому світі. Насолоджуйтесь життям, живіть так, щоб ніхто вам не дорікнув, що ви просто животіли, залиште після себе добрий слід. А ще прошу вас, діти мої, ніколи нікому не кланяйтесь, не ставайте на коліна перед ворогом і начальством.

Запам'ятайте, сини мої! Людство впродовж багатьох років виробило єдині для всіх права. Права – це критерії на визначення зрілої особистості. Не порушуйте їх ніколи! Ніколи!

Хай доля посміхається вам і вашим сім'ям весняним сонечком завжди і всюди! (О.А. Захаренко. «Десять заповідей синам») (212 сл.)

(Перевіряються пунктограми: розділові знаки при однорідних членах речення, при звертанні; розділові знаки у складному реченні.

Орфограми: ненаголошені е, и, написання м'якого знака, апострофа, правопис префіксів, написання частки не.)

Текст 9

(для аудіювання 6 кл.)

Соня

Соню знали всі. Навіть першокласники проходили повз неї шанобливо, а деякі навіть дарували їй квіти. Не тому, що Соня у 9-й клас прийшла з Гути чи Кумейківської школи, а тому, що на урочисту лінійку, присвячену першому дзвоніку, прибула вдвох ... з косулею. Соня шарпала свою непосидючу косульку, щоб та не виходила на площу перед учнівським строєм. Вона була грайлива, як дитина, симпатична мала тваринка. Ще до лінійки кожен учень намагався погладити її або дати щось з їжі. Косулька лінійки «не витримала», пішла між рядами, викликаючи пошвавлення серед учнів і вчителів. Представник райкому розгнівався, що косулька не дала йому договорити стандартні фрази. А косулька побігла до теплиці і виноградника, де нині побудований гуртожиток. Соню послали наздоганяти косульку і завести у вільний сарай. Та вже після уроків піти з нею додому, в Гуту, через річку, де її чекав човен.

На другий день повторилось те ж саме, і діти почали зводити до косульки, як ще до одного учня школи. Всі знали: якщо косульки немає в школі, то немає і Соні.

Соня славилась ще й показниками у спорті. На обласних змаганнях, уже представляючи нову школу, виборола перше місце по бігу, стрибках у довжину.

Але трапилось непередбачене. Соня вчила уроки біля відчиненого вікна, а косулька побігла в ліс погуляти. Вона ніколи далеко не відходила від хати. На вечерю і сніданок приходила вчасно, знаючи, що Соня щось смачненьке приготує. Раптом пролунав далекий постріл. Серце в дівчинки ойкнуло, ніби завмерло. Соня вистрибнула через відчинене вікно і побігла на звук. Наздогнала бракон'єра-мисливця, який за задні ніжки через спину тягнув косульку до своєї хати. Соня впала без тями, була в комі майже два тижні.

Через чотири тижні повернулася до школи, про спорт забула: лікарі тимчасово заборонили. Школа для неї наче почорніла. Сумували й усі наші школярі...

Нині Соня має чоловіка і двох дітей. Була в них рушниця – продали, щоб вона не нагадувала Соні про долю лісової красуні.

Минули роки, а дитяча пам'ять береже образ Соні з косулею. Вони обидві були такі гарні, такі ніжні, одна одну доповнювали, що, здається, не могли б жити одна без одної. Якби таке ставлення людини до тварини було у всіх, то й світ би покращав. Я бачив, Соню, як ти плакала над пошкодженим деревом, як ти пестила в школі свою улюбленицю. Я пам'ятаю, як тебе, непритомну, несли до хати, а потім повезли до лікарні у Мошни та Черкаси. Для мене ти ідеал людини, яка живе в гармонії з природою. Ти любиш своїх дітей і тих, хто живе на планеті Земля. Щастя мати таку матір. Хай тобі щастить у всьому! (О.А. Захаренко) (411 сл.)

Із запропонованих запитань виберіть 1 правильну відповідь

1. Соня прийшла у школу

- ★А у 9 клас;
- Б у 8 клас;
- В у 10 кл;
- Г працювати.

2. Удвох з косулею вона прибула на лінійку, присвячену

- ★А першому дзвонику;
- Б останньому дзвонику;
- В відкриттю табірної зміни;
- Г закриттю табірної зміни.

3. Косулька була

- А спокійна, симпатична мила тваринка;
- ★Б грайлива, як дитина, симпатична мала тваринка;
- В грайлива, як котик;
- Г грайлива, як кошенятко.

4. Представник райкому розгнівався, що

- А косулька злякано кричала;
- Б косулька вибігла з гурту дітей;
- ★В косулька пішла між рядами, викликаючи похваллення серед учнів і вчителів;
- Г Соня привела косульку в школу.

5. У школі Соня славилась

- ★А показниками у спорті;
- Б хорошими вокальними даними;
- В показниками у художній самодіяльності;
- Г хорошими успіхами у навчанні.

6. На вечерю і сніданок косулька приходила вчасно, знаючи, що

- ★А Соня щось смачненьке приготує;
- Б Соня буде сердитись;
- В якщо запізниться – залишиться без їжі;
- Г Соня її чекає.

7. Соня наздогнала

- А однокласника;
- Б односельця;
- В незнайомця;
- ★Г браконьєра-мисливця.

8. Соня була в комі

- ★А майже 2 тижні;
- Б майже тиждень;
- В майже 3 тижні;
- Г кілька днів.

9. Рушницю в сім'ї Соні продали, бо

- А чоловік не був мисливцем;
- ★Б щоб вона не нагадувала Соні долю лісової красуні;
- В щоб вона не потрапила в руки випадковим людям;
- Г на цьому наполягала Соня.

10. Для автора Соня – ідеал людини, яка

- ★А живе в гармонії з природою;
- Б нікому не робить зла;
- В любить свій край;
- Г є хорошою матір'ю.

11. Текст належить до

- А художнього стилю;
- ★Б публіцистичного стилю;
- В розмовного стилю;
- Г наукового стилю.

12. Головна думка прослуханого тексту міститься у словах:

- А Соня дуже любить своїх дітей;
- Б Соня любить тих, хто живе на планеті Земля;
- В Соня і косуля були такі гарні, ніжні, одна одну доповнювали;
- ★Г якби таке ставлення людини до тварини було у всіх, то й світ би

покращав.

*С.В. Корчинська, учитель
української мови і літератури
Руськополянської ЗОШ І-ІІІ ступенів №1
Черкаської районної ради;*

*Л. І. Сивинська, учитель української мови
і літератури Вереміївського НВК
Чорнобаївської районної ради;*

*Л. М. Левицька, учитель української мови
і літератури Городищенської ЗОШ І-ІІІ
ступенів №2*

В умовах незалежності й суверенітету нашої держави все відчутніше відчувається потреба у глибокому вивченні педагогіки, в основі якої лежить історико-педагогічна спадщина великих вітчизняних і зарубіжних педагогів. Їх досвід, наукове напрацювання є надійним підґрунтям сучасної педагогіки. Ось чому сьогодні вивчаються педагогічні надбання наших попередників.

Україні поталанило на педагогів. ЮНЕСКО визначив трьох А.С. Макаренка, В.О. Сухомлинського, О.А. Захаренка. Об'єднує цих лицарів педагогіки те, що вони у своїй практичній діяльності доводили актуальність, дієвість і результативність своєї педагогіки. Вони втілювали новий тип педагога.

Є люди, у яких життєвого світла вистачає на багато поколінь. А якщо це вчитель, то й світло те особливе. Бо, переломлюючись у діях своїх однокласників, осяває шлях ще й і їхнім вихованцям, набираючи потужності з кожним новим поколінням.

Такими диво-факелами добра у дії стали за життя Василь Олександрович Сухомлинський та Олександр Антонович Захаренко, талановиті педагоги та організатори, «генератори ідей». А, отже, варта уваги їхня унікальна педагогіка – «педагогіка життя і конкретної дії».

Зібраний у цій методичній розробці матеріал, допоможе вчителям та учням не лише ближче познайомитися з життям та діяльністю В. О. Сухомлинського та О.А. Захаренка, а й стане для них орієнтиром у виборі власного життєвого шляху, допоможе юним сформувати власну громадянську позицію, навчить відстоювати моральні принципи в ім'я високої мети.

Віriamo: ідеї цих педагогів назавжди залишаться поза часом.

Норми моралі. Етика спілкування. Вироблення громадянської позиції.

ЗА ТВОРАМИ О. А. ЗАХАРЕНКА

Десять заповідей синам

Сини мої!!

1. Любіть Україну, вашу власну державу, не на словах, а на ділі.
2. Україна має залишитись нащадкам такою ж прекрасною, якою вона є зараз.
3. Поважайте батьків, вони для вас мають бути еталоном життя.

4. Не забувайте, що треба допомогти стареньким. Вони вам будуть безмежно вдячні.

5. Знайте своїх близьких і далеких родичів, спілкуйтесь з ними.

6. Летіть на крилах до того, хто потребує підтримки.

7. Здоровий спосіб життя - панацея від усіх бід. Як правило, серед високоосвічених людей майже не буває алкоголіків, бо вони завжди можуть контролювати себе і свої дії.

8. Ніколи не втрачайте гідності, не перетворюйтесь на людей другого сорту.

9. Сини мої, соколи мої! Не будьте брехунами. Честь слова вища за все. Сказав – зробив, а інакше жити складно.

10. Живіть так, щоб ніхто вам не дорікнув, що ви просто животіли; залиште після себе добрий слід.

ЗАВДАННЯ

5 клас

1. Поясніть за тлумачним словником слова «заповідь», «нащадки», «еталон», «панацея».

2. Розкрийте значення слів «животіти», «дорікати».

3. Знайдіть спонукальні речення. В якому стилі вони вживаються? Яка їх роль?

6 клас

1. Прочитайте 10 заповідей О.А.Захаренка про найважливіші норми моральності. Додайте свої судження, використавши при цьому такі звороти: *на мою думку..., я вважаю..., я переконаний(а) ... я поділяю погляди...*

2. Визначте орфограму у підкреслених словах. Поясніть правопис цих слів.

7 клас

1. Поясніть вживання розділових знаків у реченнях пунктів №3-5.

2. Згадайте вивчені на уроках літератури твори і скажіть:

Хто з героїв цих творів дотримується заповідей О. А. Захаренка?

8 клас

1. Випишіть слова з орфограмою «*Не з дієсловами*». Поясніть правопис.

2. Побудуйте висловлювання на одну з тем, використовуючи заповіді О. А. Захаренка: «*Як я розумію обов'язок*», «*Що таке честь*».

9 клас

1. Скласти схему речення останньої заповіді.

2. Зробіть морфологічний розбір виділеного слова. Яким способом воно утворене? Складіть його словотвірне гніздо.

3. Складіть міні-твір «*Мої заповіді молодшим школярам*».

Лист

«Мамочко, рідненька! Ти ще не померла? Казав лікар, якщо ти не візьмешся за розум, то тобі залишилося жити кілька днів. Залишиться нас троє: я, сестричка і братик. Ти вже кілька разів давала слово лікарю, що кинеш пити, але твої обіцянки нічого не варті. Я вже бачила, як у тебе трусяться руки. Твої колеги по роботі з

тебе сміються. А вчора біля шкільного містка тебе якийсь дядько підібрав. Мене позвали зі школи і ми відвезли тебе до діда. Перекинули з воза і ти рачки доповзла до хати. Меншенькі братик і сестричка полякалися, коли побачили, яка в них мама. Та хіба не злякаєшся, коли побачиш тебе п'яною. Не пий матусю, бо мені за тебе соромно перед однокласниками і вчителями. Тепер мені світ не милий. Кожного дня я живу надією, що ти ще не померла, а жива, а може, краще, якби ти померла? Ми більше в діда і баби ночуємо, а так хотілося, щоб ти кожного з нас по голівці погладила, казочку розповіла. Найбільше у нас у хаті іграшок — це пляшки з-під горілки. По пляшках сестричка і братик букви вивчили. Мамочко не пий! Люди сміються, вже три рази знаходили тебе під тином. З роботи тебе вигнали, в магазинах тобі не позичають грошей. А нам же ще вчитись треба. Тільки не пий мамо! Ми тебе дуже міцно любимо! Цілуємо! Живи, не помирай!»

ЗАВДАННЯ

6-7 клас

1. Прочитайте лист шестикласниці, визначте його тему та основну думку. Що вас найбільше схвилювало?
2. Що таке лист? Яка його будова? Які порушення ви виявили?
3. Розбийте текст на абзаци.
4. Чи потрібні розділові знаки у виділених реченнях?
5. Знайдіть речення із звертанням; випишіть, розставивши пропущені ученицею розділові знаки.
6. Уявіть, що цей лист потрапив вам до рук, і вам відомий його автор. Якими будуть ваші подальші дії?

Спогад

На стенді **відмінників-медалістів** чотири фото в рамочках чорного кольору. Один із них – Яценко Володя. Дивний учень був цей Володя. У молодших класах вчився добре, в середніх – на трійки, а в старших класах хлопця наче «підмінили». Навчався так, що всі заздрили його успіхам. Витягнув на срібну медаль. Ніхто й гадки не мав, що так трапиться. А трапилось.

Упродовж двадцяти років з часу **закінчення** Яценком Володимиром школи учителі приводили учнів до стенду, показували фотографію, розповідали про можливості людини, котра має силу волі і бажання досягти успіхів у житті.

Тоді медалісти, вступаючи до ВНЗ, здавали профільюючі **екзамени**. Володя готувався до вступу в **медичний** інститут, мав здавати фізику. Прийшов до мене, щоб я перевіряв, як він знає **предмет**. Я навмання відкрив сторінку підручника, і хлопець зі знанням справи почав **на пам'ять** розповідати текст. Я здивувався його можливостям, а для себе зробив висновок: «Буде в селі свій лікар». Подумували про будівництво дільничної лікарні в Сахнівці, спроектували будинок для майбутніх лікарів.

Та наші плани не здійснилися. **Не обминув** Володю Чорнобиль. Як лікаря забрали. Будучи патріотом з дитячих літ, не жалів себе для людей. Напевне, зайву

дозу радіації прийняв. Списали. Лікувався **недовго**. Тут його й поховали на сахнівському цвинтарі.

Перед смертю відвідав школу, побував біля стенду, сказав: «Як швидко проминули роки, але для мене вони були щасливими».

ЗАВДАННЯ

8 клас

1. Чому шкільні роки життя Володя Яценко вважав щасливими? Щастя - це випадок чи наполеглива праця?
2. Знайдіть речення з відокремленими обставинами. Чим вони виражені? Поясніть розділові знаки в цих реченнях.
3. Назвіть орфограми у виділених словах.
4. Складіть монолог з теми: «*Чому я навчаюсь?*», «*Які можливості моєї особистості?*»

9 клас

1. Визначити основну думку тексту.
2. Знайдіть неповні речення. Визначте їх стилістичну роль.
3. Поясніть розділові знаки у реченнях третього абзацу.
4. Побудуйте діалог з теми: «*Необмежені можливості людини*»

8 клас

Криниця совісті

Творчий переказ

Не так давно люди не знали слова «голодомор». Сором'язливо замовчували події 1932 -1933 р.р., казали, що цей рік був «неврожайний», що це було «стихійне лихо».

У нашому селі Сахнівка в знак пам'яті про ці трагічні події збудовано криницю, яку ми назвали «Криниця совісті». Тут викарбовано понад 1100 прізвищ односельчан, майже 400 – дітей, що потрапили в ці жорна історії.

Навколо Криниці совісті 5 скульптур реальних сахнівчан, що не пережили голодомору. Ось мати, яка **похоронила** 8 дітей (*вісім чи восьмеро?*). Сама померла останньою. Ось батько, який не може сказати дитині, чому в хаті немає чого їсти вже три дні. Ось мати, яка витягла з рота вже мертвої дитини їжу, аби син трошки попоїв. А ось дідусь Михайло, що звозив мертвих на **кладовище**. У центрі головна скульптура – жінка з мертвим дитям на руках... Цементний хрест пофарбували в чорний колір.

Криниця совісті викопана вчителями, всього 12 кілець. До першого кільця, яке стоїть у воді, прикріпили срібні ложки, срібні дукачі й інші срібні речі для того, щоб срібло, поступово розчиняючись у воді, **обеззаражувало** її постійно, а вода щоб мала приємний смак. На криниці встановили 4 дзвони, які було чути на всю **округу**.

Пам'ятники голодомору будувати треба. Будують їх по всій Черкащині. У Сахнівці перший. Характерно, що у Велику Вітчизняну війну загинуло односельців у 5 разів менше, ніж у ті страшні роки.

Творче завдання: розповісти про подібний пам'ятник у вашій місцевості.

1. Що вам відомо про голодомор?
2. Якою ви уявляєте Криницю совісті, збудовану в Сахнівці?
3. Поясніть правопис числівників, запишіть їх словами.
4. Поясніть вживання розділових знаків у четвертому абзаці.
5. Доберіть синоніми до виділених слів.

ДИКТАНТИ

5 клас

Занедужала ненька-Україна, стогне її батько-Дніпро, плачуть діти: Ворскла, Прип'ять, Тясмин, Рось. Та й не перелічиш усіх дітей та онуків. Знущаються душогубці ненаситні, димлять заводськими трубами, машинами, загаджують землю отрутою. Не чути солов'їного співу в саду, не видно звіриноного сліду в зимовому лісі. Стогне ненька, кашляє Чорнобилем, а доньки її несуть до Дніпра лише відходи виробництва.

– Що робити, матусю? Чим тобі допомогти?

– Було б чудово, аби ви приносили одне одному щодня ласкаве слово, ніжність, приємні сюрпризи. Даруйте своїм близьким посмішку, не забувайте сказати комплімент, подякувати за смачну страву, домашній затишок. Все це плюси, які підсилюють почуття близьких, рідних людей, і називаються вони любов'ю. (90 слів)

6 клас

Починаючи з першого дня навчальної чверті, виконайте домашнє завдання, що сьогодні задавалось. Повторіть його в переддень наступного уроку. Спробуйте влаштувати собі такий режим, і ви відчуете власний ріст, легкість, а уроки не будуть тяжкою каторгою, а святковістю.

Не засмучуйте своїх рідних обіцянками типу: «Якось потім» Хай буде рисою характеру – не залишати задуману справу на потім, на завтра. Завтра будуть нові справи!!

Щастя – в пізнанні навколишнього світу і самого себе, у щоденному відкритті, пошуку істини, взаємній повазі.

Ставайте в чергу за знаннями. Це лише вони можуть зробити вас щасливими. Вчіться не лише бути самому щасливим, а й дарувати щастя іншим. То є вищий смисл життя. (104 слова)

7 клас

На дискусії про щастя мені дісталось лише одне запитання: чи можна навчитися бути щасливим? Підпис під запитанням: «Найнещасніший учень 7 класу».

– Можна! Можна, якщо навчитися красиво жити, красиво спілкуватись, оточити себе красою всюди - в школі, вдома. Придивіться до навколишньої природи в будь-яку пору року - і ви відчуете значимість власного я, що розчиняється у всесвіті. Щастя в пізнанні, творенні, досягненні задуманого.

А ще навчитися щастю означає навчитися всьому хорошому, і навіть неймовірно важке, робити із задоволенням - і їсти, і пити, і гратися, і танцювати, і співати, і полоти чи збирати врожай, і розбирати найскладніші теми шкільних

наук, грати в спортивному залі, на стадіоні чи в плавальному басейні. Все робити з насолодою і приємною втомою, щоб вважати себе щасливим.

І останнє. Найщасливішими себе вважають мрійники, які з школи навчилися наполегливості, щоб крок за кроком, день за днем досягати поставлених перед собою близьких чи позахмарних мрій.

Мрійте, фантазуйте, перетворюючи реалії сьогодення в красу вашого буття. Хай серед пустелі людського розпачу завітнуть оазиси щасливих людей.
(120 слів)

8 клас

Спасибі природі, що ми такі всі різні, як розмаїття весняних квітів на луках чи узліссі. Для мене ідеал людини – це книга, яку хочеться весь час перечитувати, відкривати все нові і нові грані, не бачені і не чуті раніше.

Прочитана дівчина чи хлопець без чарівної загадковості – нецікаві люди, часом набридають одне одному, припиняють дружбу, із закоханих одне в одного перетворюються в байдужих, а то й ворогів.

Кожна людина – то загадкова неповторність. Діти! Залишайтеся для своїх друзів хоч маленькими загадками на все життя. Не спрощуйте стосунки.

Вибирай собі друга, щоб з ним – у вогонь і у воду. Щоб ніколи не підвів. Бійся фальшивих друзів. Вжити одинакам важче. Один палець безсилий. Для друзів – відкрита долоня, для недругів – стиснутий кулак.

Навчіться своє життя, ваших друзів і близьких в будь-якому віці робити казковим, з елементами постійної вигадки і творчості. У цьому краса величніша, ніж краса фізична, природна. А якщо духовна і фізична краса належить вам, то і ви, і ті, хто оточують вас, – щасливі люди.

(140 слів)

9 клас

Якщо ви захворіли, перш за все, не хвилюйтесь, не панікуйте – хворіють всі. Заспокойте себе істиною, що людина, хворіючи різними недугами, практично після кожної виробляє імунітет. По-друге, налаштуйте себе і своїх рідних на якомога швидше повне одужання. По-третє, допоможіть лікарю точно встановити діагноз, не приховуйте нічого. Задавніювати хворобу небезпечно, вона може перейти в хронічну – це жорстке правило.

Врешті-решт, треба з малих літ загартовуватися і вивчати свій організм. Починаючи з третього класу, треба знати будову людини, контролювати найменші відхилення в роботі свого організму. Про захворювання обов'язково повідомляти лікаря або маму, яка завжди є найвірнішим і найчутливішим радником.

У школі на уроках біології чи валеології потрібно знайомитися з елементами народної медицини, вчитися збирати і використовувати лікарські рослини. То мудра наука, перенесена через товщу віків. Є такі трави, яким за лікувальними властивостями немає аналогів серед медичних препаратів. Спробуйте на собі окремі, перевірені батьками і дідами народні ліки.

Скажімо, у вас безпричинно (на ваш погляд) піднялася температура. Не заважайте своєму організму спочатку самому поборотися з недугою. Одягніться тепленько, випийте чай із липового цвіту – і відчуєте, як змокрило волосся, а згодом і знизилася температура.

Турбуйтеся про своє здоров'я. (160 слів)

Використана література:

1. Захаренко О. А. Слово до нащадків. – К., – 2006.
2. Захаренко О. А. Академік із Сахнівки. – Черкаси; 2008.

В. О. Щербань, учитель української мови і літератури Верхняцької ЗОШ І-ІІІ ступенів;
Н. В. Кравець, учитель української мови і літератури Монастирищенського технологіко-економічного ліцею

Творчі ідеї О. Захаренка на уроках української мови та літератури

Ми живемо в час розквіту інформаційних технологій. З одного боку - це Інтернет, з іншого - біда наша спільна — «комп'ютерні монстри» - засилля насильницьких програм, де стріляють, вбивають, атакують, ворогують.

Тому головне завдання вчителя - словесника показати істинні моральні цінності: вчити доброти, чуйності, милосердя, вірності.

Заслужений учитель України, академік із Сахнівки О. А. Захаренко писав: «Поспішайте зробити добро людям. Не запізнитесь». Велика, самобутня спадщина вченого з Черкащини привертає дедалі більшу увагу.

Дидактичний матеріал для учнів 5-9 класів, розроблений на основі творів О. А. Захаренка, допоможе формуванню загальнолюдських цінностей у школярів на уроках та у позакласній роботі.

Дібрані тексти мають виразний виховний потенціал і відповідають вимогам культурологічного принципу навчання української мови й відповідній змістовій лінії чинної програми.

ФОНЕТИКА. ОРФОГРАФІЯ

5 клас

- Спишіть . Підкресліть і поясніть орфограми.

Любіть жит...я, бо воно єдине і ніколи (не) повториться. Турбуйтеся про своє здоров...я. Щастя без міцного здоров...я, свіжого подиху, в...сняної бад...орості не мислиме. Вчіт...ся не лише бути самому щасливим, а й дарувати щастя іншим.

- Зробіть фонетичний розбір слова *здоров 'я*.

- Спишіть. Поясніть орфограму «Правопис апострофа».
 1. *Не втрачайте пам'ять , як втратили її ми.*
 2. *Безпам 'ятство — це зневага до праці батьків і дідів.*
 3. *Бережіть і зміцнюйте своє здоров 'я.*
 4. *Немає дорожчого скарбу, ніж сім 'я.*
 5. *Поважайте літніх людей, яким ми зобов 'язані народженням і життям.*
- Спишіть. Поясніть правопис ненаголошених голосних у коренях слів.

Яка холодна і добра вода з кр ...ниці, мов в...сняний б...р...зовий сік. Наб...реш у долоні і відчуваєш — ти теж: природа. Хай доля посміхається вам і вашим сім'ям весняним сон... чком.
- Спишіть, підкресліть м'які приголосні.

Серед скарбів України є наша рідна коліскова мова. Точніше - Шевченкова мова. Це він - володар скарбу — примножив його, збагатив, передав нинішньому поколінню величаву красу, голубину ніжність, кохану щедрість, солов'їну музикальність. Бережіть і зміцнюйте постійно своє здоров'я! Це не прохання, це не заповідь. Це святість, яка стає зрозумілою лише тоді, коли воно втрачене. Вам і вашим нащадкам здоров'я потрібне не лише для себе, а й для того, аби не перевівся козацький рід, національні традиції.

МОРФОЛОГІЯ

6 клас

ІМЕННИК

- Із поданого тексту виписати іменники. З'ясуйте їх рід, число, відмінок. Виділіть основу і закінчення.

З домашньої оселі розпочинається прекрасне, розквітає пелюстками доброти і щедрості людська душа. Немає дорожчого скарбу, який подарувала природа людині, ніж сім'я.
- Прочитайте. Про що цей текст? Дайте заголовок. Спишіть. Підкресліть іменники, визначте відміну.

З дитинства, з школи і домашньої оселі розпочинається прекрасне, розквітає пелюстками доброти і щедрості людська душа. Батьківська хата має стати святим місцем, де збираються діти заради збагачення духовною мудрістю через спілкування з живою природою, з традиціями свого роду, свого села.
- Підберіть синоніми до слова *оселя*.
- Запишіть речення. Підкресліть іменники, визначте їх відмінки.

Немов річка, що народжується із струмочків, озерець, гірських потічків, людське життя бере початок із шкільної парти. Школа — коліска майбутньої долі. Тут плекається громадянин, який візьме на свої плечі тягар з плечей старших поколінь.

Прикметник

- Прочитайте текст. Яка його головна думка? Як у вашій сім'ї шанують пам'ять предків? Випишіть прикметники із залежними словами, визначте рід, число, відмінок.

Є святе місце, яке ніколи і ніким не можна осквернити, де говорять тихо, не шумлять, несуть квіти. Це кладовище. Пройде вербний, білий, великодній — і наступить поминальний тиждень. Все село поспішатиме до могилок рідних, щоб поспікуватися.

Побувайте на кладовищі заздалегідь. Пофарбуйте огорожу, посадіть квіти.

Диктант

З домашн...ої оселі, ро...починається пр...красне, ро...квітає пелюстками доброти лю...ська душа. Людина, в...лика чи мала, завжди схожа на струмок, що має два найперших дж...р...ла. Ті дж...р...ла - сім'я і школа. І якщо в них вода чиста, прозора, освячена вічними ідеалами, ріка буде повно (вода) і дужа. Випишіть прикметники із залежними словами. Зробіть розбір п'яти прикметників як частин мови.

Займенник

- Прочитайте текст. Випишіть займенники. Зробіть повний морфологічний розбір кожного з них.

Топчи свою власну стежку. Тільки вона вірна, бо вона - твоя. Якщо хочеш змінити світ на краще, зберегти його незайману красу і святість, починай це робити з себе.

- Прочитайте. З'ясуйте тему й основну думку тексту.

Поважайте батьків. Вони для вас мають бути еталоном життя. Живіть за принципами ластівочки: вона сама не поїсть, а дітям принесе. У неї немає любимчиків, всі діти - ластовенята, всіх оберігає.

Не забувайте, що треба допомогти їм. Продовжіть їх свідоме життя хоч на хвилинку. Ваші старенькі батьки будуть безмежно вдячні. Батько й мати залишаються для вас святими на все життя.

- Виконайте такі завдання:

- 1 група: випишіть займенники, укажіть відмінки.
- 2 група: випишіть займенники й визначте їх розряди.
- 3 група: випишіть три займенники й розберіть їх як частину мови.
4. Дієслово.

• Прочитайте виразно. Яка інтонація характерна для речення з дієсловами наказового способу?

1. *Полюбіть якусь справу, творіть своїми руками добро на землі!*
2. *Поспішайте зробити добро людям, не запізниться!*
3. *Бережіть і зміцнюйте постійно своє здоров'я!*
4. *Завжди залишайся людиною чистою, чесною, відвертою і справедливою.*

- Прочитайте. Дотримуйтеся порад О.А.Захаренка.

Перепишіть, підкреслюючи дієслова з часткою *не*.

Не можна неробствувати. Не можна піддаватися розвагам, коли в сім'ї старші працюють. Не можна прогулювати весняний день, навіть, якщо це неділя. Будьте розумними, слухайте батьків. Вони поганого ніколи вам не порадять і зроблять усе, щоб вам нічого не загрозувало.

- Запишіть текст, підкресліть дієслова. Схарактеризуйте їх за граматичними ознаками та синтаксичною роллю в реченні.

Мати й батько - найперші ваші порадики. Вони народили, виростили вас. Зробіть усе, щоб кожен ваш вчинок відгукнувся у їхньому серці радістю. Завжди радуйте батьків успішним навчанням і доброю поведінкою. Не ображайте, не приносьте болю своєю неслухняністю. Спишіть. Виконайте морфологічний розбір виділених слів.

Порядність походить від слова «порядок». Порядна людина дотримується належного порядку. Порядність — це риса, яка залишається на все життя. Порядності треба вчитися з дитинства. Розібрати за будовою виділене слово.

7 клас

- Виразно прочитайте. Визначте головну думку тексту. Спишіть. Зробіть морфологічний розбір прислівників.

Поспішайте зробити добро людям. Поспішайте, щоб не припізнитися. Якщо хочеш змінити світ на краще, зберегти його чисту красу, незайману святість, починайте це робити з себе. І не завтра, а сьогодні, з цієї хвилини.

СИНТАКСИС

7 клас

- Прочитайте. Визначте головну думку тексту. Поміркуйте, якими ще якостями людина відмінна від тварини. Спишіть речення, розставляючи, де треба тире між підметом і присудком. Поясніть правила вживання тире між підметом і присудком.

Ставлення до старих, рідних, до людини взагалі це одна з найголовніших складових моральної культури. Людина не тварина.

Найсвятіший і непорушний закон її життя - це велика повага до старості, людей, що народили нас, виростили, дали нам щастя жити і радіти.

- Прочитайте, дотримуючись правильної інтонації. Спишіть. Серед поданих речень знайдіть односкладні неповні речення, поясніть розділові знаки.

У краплинці пізнається море, в зеленому пагініці могутність дерева, в пелюстці пахоці цвіту. Лікар лікує тіло, а вчитель душу. Людина без захоплення пуста людина. Розум виховується розумом, совість совістю. Спишіть речення. Підкресліть у них граматичні основи. Поясніть орфограми.

Виховати хлібороба не можна через екран телевізора, красивим словом про золоте пшеничне поле і годувальницю землю. Хлібороба треба виховувати
Прочитайте текст. Вкажіть, до якого стилю, типу та жанру мовлення він належить. Відповідь аргументуйте. Спишіть, поясніть розділові знаки.

Сини мої, знайте своїх і далеких родичів, спілкуйтеся з ними, допомагайте одне одному. Можливо, доля вас розкидає далеко один від одного. Летіть на крилах до того, хто потребує допомоги. Сини мої, соколи мої!0 А ще прошу вас, діти мої, ніколи незнайомому не кланяйтеся, не ставайте на коліна перед ворогом і керівництвом.

Зробіть синтаксичний розбір першого речення. Проминайте текст. Запишіть речення, визначте граматичну основу. Чим виражається присудок у кожному випадку? Зробіть синтаксичний розбір 1 та 4 речення.

- 1. Небагато кожному з нас відведено секунд прожити на цьому світі.*
- 2. Проживіть їх, радіючи сонцю, воді, землі і людині.*
- 3. Любіть життя, бо воно одне і ніколи не повториться.*
- 4. Живіть на радість дітям і рідним, залишіть після себе добрий слід.*
- 5. То ж поспішайте робити добро.*
- 6. Духовне добро.*
- 7. Воно стократ цінніше від матеріального.*

9 клас

• Прочитайте текст. Чи погоджуйтесь ви з думкою автора? Чому? Спишіть, визначте види складних речень, поясніть вживання розділових знаків.

З роками багато чого зміниться. Зміняться і наші цінності, але вічними у нашому житті залишаться добро, чесність, милосердя, справедливість. Шануйте все добре, що придбали у молоді роки. Слід пам'ятати і берегти друзів, бо справжня дружба допомагає і в горі, і в радості.

• Прочитайте текст. Визначте його тему та основну думку. Доберіть заголовок. Напишіть твір за поданим початком.

Занедужала ненька — Україна, стогне її батько — Дніпро, плачуть діти: Ворскла, Прип'ять, Тясмин, Рось. Та й не перелічиш усіх дітей та онуків. Он дрібненька Росава ледве животіє, пересихає, перекривають її дамбами. Знущуються душогубці ненаситні, п'ють кров пеньки, не нап'ються. Димлять заводськими трубами, машинами, загаджують землю отрутою. Не чути жаб'ячого лементу на річці та солов'їного співу в саду, не видно звіриного сліду в зимовому лісі. Стогне ненька, кашляє Чорнобилем, не може напиться джерельної води, бо і джерела не стало. А доньки її несуть до Дніпра лише відходи виробництва, у яких не те, що раки не живуть, а дохне і найвитриваліша риба. Що ж робити, матусю? Чим тобі допомогти?

Виразно прочитайте текст. Визначте головну думку. Чи пам'ятаєте ви про свій синівський обов'язок? Доберіть заголовок. Спишіть. Поясніть розділові знаки.

- 1. Твій перший обов'язок, сину, дочко, - любити і шанувати матір, дбати про те, щоб кожний твій вчинок відгукувався в її серці радістю.*
- 2. Зроби все, щоб мати гордилася тобою, була впевнена в твоєму майбутньому.*
- 3. Трудися для матері, щоб принести їй полегкість. Ти не можеш бути*

спокійним, коли мати втомлена, не відпочиває, дбаю чи про тебе, про сім'ю.

4. *Не ображай матір, не принось болю їй своєю неслухняністю.*
Зробіть синтаксичний розбір другого речення.

Байдужість.

Байдужість — це ще більше зло, ніж злочин. Бійтеся байдужих людей, бо вони можуть спонукати до лиха, невідвортної біди. Вони дотримуються правила: «Моя хата скраю...»

Дитина не може бути байдужою до чужого болю. Для байдужої людини все одно, що діється навколо. Навіть міждержавні конфлікти, а то й війни беруть початок з байдужості.

Чи можна виховати небайдужу особистість? Так, можна: треба, бо це та риса, яка підносить людину, робить її особистістю, що не здатна на погані вчинки, що співпереживає своєму товаришеві, який потрапив у біду. Нашому суспільству ой як потрібні небайдужі особистості.

Висловте власні міркування про необхідність почуття відповідальності за свої вчинки. Що особисто плануєте зробити, щоб не пройти осторонь життя.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

• **Варіант I.** Прочитайте текст, виконайте після нього завдання 1-4, які передбачають вибір речення, що містить певне мовне явище (розділові знаки пропущено). Виберіть правильну відповідь і обведіть кружечком букву, яка їй відповідає.

1. *Любїть Україну вашу власну державу.*

2. *Не на словах, а на ділі роблячи все аби вона була процвітаючою міцною багатою незалежною.*

3. *Живіть за принципами ластівочки вона сама не поїсть, а дітям принесе.*

4. *Життя має бути яскравим, правдивим, щоб колена людина завжди бачила отвір у тунелі через який треба пройти впродовж відведених природою років.*

5. *Любїть життя бо єдине воно і ніколи не повториться.*

6. Двокрапку треба поставити в реченні:

А. Першому

Б. Другому

В. Третьому

Г. Четвертому

Д. П'ятому

2. Тире треба поставити у реченні:

А. Першому

Б. Другому

В. Третьому

Г. Четвертому

Д. П'ятому

3. Відокремленою обставиною ускладнене речення:

А. Перше

- Б. Друге
- В. Третє
- Г. Четверте
- Д. П'яте

4. Складнопідрядне з кількома підрядними є речення:

- А. Перше
- Б. Друге
- В. Третє
- Г. Четверте
- Д. П'яте

• **Варіант II.** Прочитайте текст, виконайте після нього завдання 1-4, які передбачають вибір речення, що містить певне мовне явище (розділові знаки пропущено). Виберіть правильну відповідь і обведіть кружечком букву, яка їй відповідає.

1. *Байдужість це більше зло ніж злочин. Ви заперечите.*
2. *Можливо ви маєте рацію але байдужість породжує зло.*
3. *Бійтесь байдужих людей бо вони можуть спонукати до лиха, невідвортної біди.*
4. *Вони дотримуються правила моя хата скраю.*
5. *Зупини колего цю біду бо з роками буде пізно.*
6. Вставне слово вжито в реченні:

- А. Другому
- Б. Третьому
- В. Четвертому
- Г. П'ятому
- Д. Шостому

2. Тире між підметом і присудком в реченні:

- А. Першому
- Б. Другому
- В. Третьому
- Г. Четвертому
- Д. П'ятому

3. Двокрапку треба поставити в реченні:

- А. Першому
- Б. Третьому
- В. Четвертому
- Г. П'ятому
- Д. Шостому

4. Звертання вжито в реченні:

- А. Першому
- Б. Третьому
- В. Четвертому

Г. П'ятому
Д. Шостому

• **Варіант III.** Прочитайте текст, виконайте після нього завдання 1-4, які передбачають вибір речення, що містить певне мовне явище. Виберіть правильну відповідь і обведіть кружечком букву, яка їй відповідає.

1. Бережи честь змолоду. Чи пам'ятаєте ви цей відомий вислів?

2. На жаль слово «честь» сьогодні втратило свою вагу.

Багато хто затер його як зволожену ганчірку і може вільно вживати не думаючи що слід відповідати і перед друзями і перед колегами..

4. Недолюблюю я тих хто не дотримує слова.

5. Роблю песимістичний висновок майже всі керівники недотримуються слова.

6. Колего треба виправити це становище щоб ми не перестали вірити слову честі.

1. Вставне слово вжито в реченні:

- А. Другому
- Б. Третьому
- В. Четвертому
- Г. П'ятому
- Д. Шостому

2. Звертання вжито в реченні:

- А. Першому
- Б. Другому
- В. Третьому
- Г. П'ятому
- Д. Шостому

3. Відокремлену обставину, виражену одиночним дієприслівником, і треба виділити комою в реченні:

- А. Другому.
- Б. Третьому
- В. Четвертому.
- Г. П'ятому
- Д. Шостому

4. Двокрапку слід поставити в реченні:

- А. Другому
- Б. Третьому
- В. Четвертому
- Г. П'ятому
- Д. Шостому.

• Установіть відповідність

Варіант I. Вид підрядного речення

- 1. Означальне
- 2. Обставинне часу

3. Обставинне причини

4. Обставинне мети

1.

2.

3.

4.

А. Поспішайте робити добро, щоб не запізнитися.

Б. Якщо хочеш змінити світ на краще, зберегти його чисту красу, починай це робити з себе.

В. Вчись завжди, бо лише в пізнанні світу — глибокий зміст людського життя.

Г. Патріотизм — це святе почуття, яке кличе на подвиг і навіть на самопожертву в ім'я Батьківщини.

Д. Ти не можеш бути спокійним, коли мати втомлена, не відпочиває.

Варіант II. Вид підрядного речення

1. З'ясувальне

2. Означальне

3. Обставинне місця

4. Обставинне причини.

А. Пам'ятай, що лише в напруженій праці ти знайдеш своє місце в житті.

Б. Ніколи не забруднюйте річок, джерел, криниць, бо то ~ національне багатство.

В. Якщо людина сміється від душі, - це щаслива людина.

Г. Любіть своїх друзин, яких ви вибрали на все життя.

Д. Де б ти не був, прилети, прилинь до рідної домівки.

Варіант III. Вид підрядного речення.

1. Обставинне причини

2. Обставинне місця

3. Підрядне означальне.

4. Підрядне з'ясувальне.

А. Використовуй всяку можливість перебувати там, де є свіже, незабруднене повітря.

Б. Не перевантажуй себе морально і фізично, бо шкода від цього непоправна.

В. Порядність — це риса, яка залишається на все життя.

Г. Багаторічні спостереження переконують, що необхідно змалечку формувати особистість.

Д. Ми називаємо людину совісною, якщо вона добропорядна, ретельно виконує обов'язки.

Варіант IV. Вид підрядного речення

1. Підрядне з'ясувальне

2. Означальне

3. Обставинне мети

4. Обставинне умови

А. Щоб стати справжнім знавцем дитячих сердець, якнайбільше бувайте з учнями.

Б. Патріотизм — це святе почуття, яке кличе на подвиг в ім'я Батьківщини.

В. Вірю, що забудуться всі болі і рани.

Г. Якщо хочеш змінити світ на краще, поспішай зробити добро людям.

Д. Про совість важко говорити, бо це поняття філософське.

Уявіть ситуацію: редакція молодіжної газети оголосила конкурс на кращу замітку про вчителя.

Напишіть замітку в газету з теми «Низький уклін тобі, вчителю!» Скористайтеся поданими рядками:

«Якщо ще не все погано в світі, то це завдяки мудрості, вірі і впевненості нашого учителя, якого не зупинити і не залякати ні кризами, ні модними інформаціями. Любов'ю до дітей він жив, живе нині і довгі роки сятиме зорею в їхніх серцях»

О. Захаренко

Контрольний диктант

Світлий слід на землі.

Друзі! Залишайте після себе хороший слід, щоб пам'ятали Вас і Ваші добрі справи хоч кілька поколінь. Не залишайте плутаний слід, бо по ньому не пройдеш. Проклянуть нащадки: діти, внуки, правнуки, забудуть, зітруть з пам'яті.

Залишайте після себе природну красу незайманого світу і непотолочені квіти. Краса у дітей, яких ви народжуєте, змінюючи покоління за поколінням. Землю — матінку не гнівайте, не кривдіть, бо вона лагідна тільки до певного часу, а потім стає агресивною, мов звір, не жартуйте з нею зле, не нівечіть. Моліться на неї. Зробіть її ще родючішою. Вона відплатить Вам сторицею: і одягне, і напоїть, і нагодує, і казкову силу дасть.

Збережіть мир, який залежить від нас. Мир Вам в сім'ї, селі, дорослі. Війна - то безглуздя, притаманне лише дикунам, то страшне голодне лихо. Не руйнуйте уже побудоване.

Вчитися треба, щоб не виявитися на узбіччі життя. Встигати треба за ним, бо воно з шаленою швидкістю пролітає повз нас.

За О. Захаренком

Пізнання дитиною безмежності світу, різноманіття природи, відкриття нового і повернення до чудових оберегів народної мудрості — все починається зі школи, з учителя. Це так глибоко розумів, про це так предметно-образно говорив О. Захаренко: "Вчителева справа — виховати в дитині особистість, яка здатна не лише мріяти, але й втілити мрію у життя".

Отже, мета цієї методичної розробки — навчити учнів на прикладі її творчості та педагогічної діяльності О. Захаренка осягнути значимість морально-етичних цінностей, які не підлягають жодним переоцінкам.

Праця із запропонованими вибірковыми текстами, що взяті з педагогічних праць О. Захаренка, сприятиме повторенню і глибшому засвоєнню учнівським загалом вивченого раніше програмового матеріалу з української мови (вправи, тести, диктанти з фонетики, орфографії, морфології, синтаксису) для 5-9 класів. Лінгвістична робота над окремими фактами біографії О. Захаренка та його зореносними висловами, що становили життєве кредо великого педагога, сприятимуть усвідомленню школярами істин, які допоможуть робити їм робити правильні, осмислені кроки у подальшому житті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Захаренко О.А. Поспішай робити добро. - Черкаси, 1997. – 28 с.
2. Захаренко О. А. Мазурик С. М. Школа над Россю. – К.: Рад. Школа, 1979. – 149 с.
3. Захаренко О. А. Слово до нащадків. – Черкаси, 2004. – 77 с.
4. Захаренко О.А. Візитна картка школи // Шкільний світ. – 1997. – №4.
5. Захаренко О.А. Енциклопедія шкільного роду (автобіографічні дані, спогади, роздуми). – 2000.

*Н.В. Танська, учитель української мови
і літератури Золотоніської
загальноосвітньої школи I – III ступенів
№3 Золотоніської міської ради*

Читання і аналіз тексту

Прочитайте уважно текст. Виконайте завдання до нього. З чотирьох варіантів відповідей виберіть одну правильну й обведіть кружечком букву, яка їй відповідає.

Текст

СВІТЛИЙ СЛІД НА ЗЕМЛІ

(1-5) Над кладовищем, Романихою і долиною річки Рось земля огорнулася рваною ковдрою. З її дірок виглядало біле пір'я хмаринок, які повільно пливли у загадкову живу вічність, не торкаючись навіть високих дерев і зникаючи в далечині біля Набутівського цукрового заводу та Деренківецьких гір. Там завжди на обрії небо сходиться із землею.

(6-12) Так, вічність жива, бо в ній час від часу спалахує життя. Інколи напрочуд яскраве. А бува й сіре, буденне. Тільки завжди надзвичайно коротке. Все не встигаєш до чогось дожити, щось зробити. Адже Людина живе мить у часі, а тим більше у вічності. Отож, друзі! Залишайте після себе хороший слід, щоб пам'ятали вас і ваші добрі справи хоч кілька поколінь. Не залишайте плутаний слід, бо по ньому не пройдеш. Проклянуть нащадки: діти, внуки, правнуки забудуть, зітруть з пам'яті.

(13-15) Збережіть природну красу незайманого світу і непотолочені квіти. Здається, вони хаотично розкидані по планеті, але то продумано природою, все в злагоді і гармонії.

(16-22) Краса в дітях, яких ви народжуєте. Будуйте для себе і для них тепле житло, прикрашайте міста і села, робіть їх чистішими, затишнішими. Землю-матінку не гнівіть (!), не кривдіть (!), бо вона лагідна тільки до певного часу, а потім стає агресивною, мов звір, не жартуйте з нею зле, не нівечте. Моліться на неї. Зробіть її ще родючішою. Вона відплатить вам сторицею: і одягне, і напоїть, і нагодує, і казкову силу дасть. А ще може підказати, як до других цивілізацій дістатись.

(23-32) Шановні односельці, дорогі мої земляки і землячки! Розцінюйте мої слова як заповідь, пораду або напутнє слово. Збережіть мир у сім'ї, селі, державі, між державами, це залежить від вас. Війна — то безглуздя, притаманне лише дикунам, то страшне голодне лихо, до якого звикають цілі народи, то неймовірно жахливі картини життя. Люди інколи не розуміють, що природа відвела їм дуже малу кількість років, які треба прожити достойно, радісно, а не в стражданнях. Діти в школі вчать, що війни розпочинаються на ринку збуту. А точніше, все залежить від правителів, які дуже схожі на півнів, які з різних причин не поступляться один одному. От і розбирайтесь, хто правий, а хто винний.

(33) Мабуть, людське суспільство уподібнилося звіриному царству.

(34-37) Все починається з дитинства. Бува, батьки ставлять у приклад своїм старшеньким менших дітей. Бува, просто поступають злочинно, «підбурюючи» одну дитину проти іншої, не розуміючи, що тим самим наносять дітям глибоку невигойну рану.

(38-41) Є одне чудове слово (хоч і іншомовного походження) — толерантність. Сахнівчани! Будьте толерантними до чужої думки, поважайте її як свою. Не думайте, що ви у всьому праві. Проаналізуйте свої думки і свого співрозмовника. Це для користі справи!

(42-50) Кажуть, досвід — локомотив історії. Це так, бо хто його не врахує, на йоту не просунеться в розвитку. Цього вчить природа, цього навчає й життя. Багато віків існує суспільство. Україна географічно ближче до Заходу. Не гріх би повчитись у Європи та запозичити їхній досвід, а може, й застосувати його в житті. Скажімо, в південній і Західній Європі замки, житлові будівлі будувались на віки. Можливо, хтось якісь зміни й вносив, але малозначні, не руйнуючи головного — фундаменту! Єгипетські піраміди простояли сотні віків, нам лишається дивуватись зодчим, які без комп'ютерів створили такі дивовижні споруди.

(51-54) Добродії! Не будуйте лише “на завтра”. Подумайте про своїх дітей. їм треба жити повноцінним життям, а не витратити сили і ресурси, щоб зводити товстостінне житло своїм дітям, внукам, правнукам. Не руйнуйте уже побудоване! Зруйнувати легко, побудувати важко.

(55-60) Молоді сахнівчани! Закликаю вас (!) — не порушуйте прав дитини. У засобах масової інформації часто вживають банальну фразу: «Дітям належить майбутнє». Якими вони будуть, наші діти, гіршими чи кращими за нас? Та хіба це так важливо? Зміняться традиції, звички, менталітет. Суспільство стане іншим, бо діти будуть розумнішими за нас. Народжуваність буде регулюватись, кнопка планетарних катаклізмів буде в надійних руках світової цивілізації.

(61-63) Моя порада парафіянам, мирянам. Вчіть своїх дітей! Вчитись треба, щоб не попасти в жорна життя або не опинитись на його узбіччі. Встигати треба за ним (життям), яке з шаленою швидкістю пролітає повз вас.

(64-68) Нині освіта дуже дорога. Людина добру третину життя вчиться. А надалі ця частка буде ще більше зростати. Вже й зараз гувернантки з вищою освітою в моді. Тож людство прийде до такого часу, коли без вищої освіти не обійтись. Причому якість її буде незрівнянно кращою. Цьому слугуватимуть нові педагогічні технології, Інтернет, відеомагнітофони тощо. **(За О. Захаренком)**

1. Головна думка твору О. Захаренка – це заклик:

- А. «залишити після себе хороший слід, щоб пам'ятали вас і ваші добрі справи хоч кілька поколінь»
- Б. Залишити після себе непомітний слід
- В. Залишити після себе «плутаний» слід
- Г. Залишити після себе «поганий слід»

2. Речення «Так, вічність жива, бо в ній час від часу спахує життя. Інколи напрочуд яскраве. А бува і сіре, буденне. Тільки завжди надзвичайно коротке» у будові тексту виконує роль:

- А. Вступу
- Б. Тези
- В. Аргументу
- Г. Антитези

3. Художній засіб, використаний у словосполученні «земля огорнулась ковдрою» – це:

- А. Метафора
- Б. Гіпербола
- В. Епітети
- Г. Персоніфікація

4. Толерантність – це:

- А. Неупередженість, правдивість
- Б. Відповідальність, чесність
- В. Поблажливість, терпимість до чийось думок, поглядів, вірувань
- Г. Здатність людини розчулюватися, надмірна ніжність в вияві почуттів

5. У реченні «Вчитись треба, щоб не попасти в жорна життя» використано фразеологічний зворот:

- А. Не попасти в жорна
- Б. Не попасти в жорна життя

- В. Вчитись треба
Г. Жорна життя
6. Антоніми використовуються в реченнях:
А. 1 – 5 речення
Б. 13 – 15 речення
В. 38 – 41 речення
Г. 51 – 54 речення
7. Текст належить до стилю:
А. Наукового
Б. Публіцистичного
В. Розмовного
Г. Художнього
8. За типом мовлення цей текст є:
А. Розповіддю з елементами опису
Б. Розповіддю з елементами роздуму
В. Описом з елементами роздуму
Г. Роздумом з елементами опису

1	2	3	4	5	6	7	8
А	А	А	В	Б	Г	Б	Б

ВЛАСНЕ ВИСЛОВЛЮВАННЯ

Складіть і запишіть роздум «*Чи може бути легким шлях до покликання?*».

Сформулюйте тезу, наведіть два-три переконливі докази, які найкраще аргументуватимуть ваші міркування. Проілюструйте ваші думки посиланнями на приклади з художньої літератури (укажіть проблему, порушену письменником, назву твору, назвіть художній образ, який допомагає розкрити проблему, наведіть цитату із твору тощо), історичні факти або випадки з життя. Не переказуйте зміст, не давайте повної характеристики образів. Сформулюйте висновки.

Роботу запишіть у відведеному місці тестового зошита. У разі потреби використовуйте чернетку.

Орієнтовний обсяг роботи — 1,5 – 2 сторінки тестового зошита (200 – 250 слів). Текст обсягом до 100 слів – не перевіряється.

*Н.М. Серкова, учитель
української мови і літератури
Черкаської ЗОШ I-III ступенів № 6*

Тексти для колективного опрацювання

Завдання

Прочитати текст. Визначити тему й основну думку, посилаючись на текст.

Толерантність. Цей термін означає терпимість, а точніше, повагу до чужої думки. Поняття зрозуміле ще й тому, що причиною багатьох конфліктних ситуацій у світі є те, що обстоюється лише власна думка. Амбіції перевершують вінця людської душі, а тоді вже починаються «розборки». І вже не зрозуміло, хто розпочав першим, хто винуватий, а якщо простіше, що призвело до конфлікту, що не поділили, чи можна було б уникнути неприємностей.

Вчити толерантності треба змалку, з самого дитинства, навіть майбутніх мам. А то тепер у моді твердження: «А ти, синку, не дивись йому в зуби, а дай, щоб не повадно було». Як глибоко ця фраза ранить душу дитини. Мабуть, з генами передається з покоління в покоління. А її треба гарячим залізом «витравити». Тоді й не будуть битися хлопчики, не будуть скандалити дівчатка, не буде проблем з поведінкою, а увага всіх дітей буде зосереджена лише на здобутті знань.

Завдання

Виписати з тексту 10 дієслів. Поставити до них запитання, визначити синтаксичну роль.

Весна. Через відкриту квартиру вона безцеремонно влетіла і почала господарювати: то розкидати запахи, то вистеляти підлогу свіжістю, то розмальовувати світ ніжно – зеленою фарбою. На власних струнах заграла веселка, на всі голоси розщебетались пташечки, лідером серед яких була ластівка. Прилетіла з далеких країв висиджувати пташенят, хатку примостила під стріхою. Не хочеться від неї відгороджуватись вікном, склом чи сіткою. У ці дні діти якісь особливі: чи на них діє післядощова погода, чи змінюються інші атмосферні показники, чи, може, весняне уміє сонце їм таємниче усміхається, навіть закоханих стає більше, що помітно і серед дітей. Це найкраща пора для пізнання своїх вихованців.

Дослідження – пошук

Завдання

Прочитати висловлювання. Визначити його стиль, основну думку. Виписати інфінітиви, поставити до них запитання.

Про неї важко говорити, бо це поняття філософське та ще й суб'єктивне. Кожна людина вважає себе совісною, вкладаючи в це слово свій, нею визначений зміст. Совість – це психічний стан людини, в якому вона перебуває, коли не змогла дотримати свого слова, виконати обов'язок, змушена обманути. Ми звикли характеризувати дитину, оцінюючи, совісна вона чи ні. Називаємо її совісною, якщо вона добропорядна, ретельно виконує обов'язки, які покладають на неї батьки або старші. Вважається, що дитина може й втратити совість, якщо сумлінно не виконує обов'язків чи не дотримує слова. Тоді про неї кажуть: не має совісті або втратила її.

Завдання

Визначити, які дієслівні форми, крім інфінітивів, ужито в тексті.

Надійка відрізнялась від усіх членів клубу космонавтики тим, що хоча все-таки то була більш чоловіча справа, дівчинка, акуратніше, ніж інші, виконувала всі роботи: виточити головку, зробити циліндр, стабілізатори, виготовити паливо для двигуна. Надійка взяла на себе обов'язок готувати «космонавтів» до польоту. «Космонавтами» були дві білі миші і морська свинка. Всім вона шила спеціальні костюми, приміряла, бракувала і бракувала нові зразки.

Вибіркова робота

Завдання

Прочитати тексти. Визначити тему й основну думку висловлювання. Дібрати заголовок. Знайти й вписати до таблиці дієслова минулого, теперішнього і майбутнього часів.

Текст 1

Байдужість – ще більше зло, ніж злочин. Ви заперечите. Можливо, ви маєте рацію, але байдужість породжує зло. Бійтеся байдужих людей, бо вони можуть спонукати до лиха, невідворотної біди. Вони дотримуються правила: «Моя хата з краю...» Байдужа дитина це не просто флегматик, це нерухома річ у процесі виховання.

Дитина не може бути байдужою до чужого болю. Справжня людина не може бути байдужою до чужих успіхів. Вона або ревнує, або заздрить, або радіє. Для байдужої ж людини все одно, що діється навколо. Навіть міждержавні конфлікти, а то й війни беруть початок з байдужості.

Текст 2

Можливо, історія, яку я вам розповім, буде повчальною для нинішнього покоління. Працював у школі конюхом дідусь. Називали його не Петром Андрійовичем, а просто дідусем Їжалом. Він не ображався – звик. Обов'язком у Петра Андрійовича було привезти соломи від колгоспної скирти і поїхати у ліс назбирати дров, які ще не під снігом.

Одного разу дід взяв три пилки, шість міцних хлопців і поїхали в ліс. Коли впало перше дерево, з його дупла посипались горішки, які заготовили собі на зиму лісові красуні – білочки. Що ж робити? На правах старшого заговорив дід. «Тут горіхів мішок буде – видно, сувора зима наступає, бо ці звірята передбачливі. Подумайте самі, хлопці, чи можна залишити білочок без зимового запасу?» Знайшли ще одне порожнє дупло на іншому дереві, вирішили його не пиляти, хай буде білочкам на втіху. Зібрали горіхи і засипали в свіже дупло. У цей час два лісові звірки з верхівки з цікавістю і тривогою дивились на людей.

Навантаживши підводу дровами, старшокласники виїхали з лісу.

Творчий диктант

Завдання

Записати текст, знайти дієслова теперішнього, майбутнього й минулого часів. Визначити морфологічні ознаки.

Кажуть досвід – локомотив історії. Це так, бо хто його не врахує, на йоту не просунеться в розвитку. Цього вчить природа, цього навчає життя. Багато віків існує суспільство. Україна географічно ближче до Заходу. Не гріх би повчитись у Європи та позичити їхній досвід, а може, й застосувати його в житті. Скажімо, в південній і Західній Європі замки, житлові будівлі будувалися на віки. Можливо, хтось якісь зміни й вносив, але малозначні, не руйнуючи головного – фундаменту! Єгипетські піраміди простояли сотні віків, нам лишається дивуватись зодчим, які без комп'ютерів створили такі дивовижні споруди.

Завдання

Пояснити написання виділених слів у тексті. Визначити синтаксичну роль дієслів.

Так, вічність жива, бо в ній час від часу спалахує життя. Інколи напрочуд яскраве. А буває сіре, буденне. Тільки завжди надзвичайно коротке. Все не встигаєш до чогось, щось зробити. Адже людина живе мить у часі, а тим більше у вічності. Отож, друзі! Залишайте після себе хороший слід, щоб пам'ятали вас і ваші добрі справи хоч кілька поколінь. Не залишайте путаний слід, бо по ньому не пройдеш. Проклянуть нащадки: діти, внуки, правнуки забудуть, зітруть з пам'яті.

Вибіркова робота на основі тексту

Завдання

Прочитати текст. Визначити його тему й основну думку.

Бережи честь замолоду. Чи пам'ятаєте ви цей відомий вислів? Напевне, йдеться про честь, яка була притаманна гусарам, а то й офіцерам старої армії. Коли людину зневажали, вона викликала свого супротивника на дуель, яка, як правило, закінчувалася смертю одного з них. Давно вже заборонені дуелі, але пам'ятайте, що слово «честь» має той самий корінь, що і «чесний». На жаль, дане чесне слово сьогодні втратило свою вагу. Багато хто затер його, як зволожену ганчірку, і може вільно вживати, не думаючи, що слід відповідати і перед друзями, і перед партнерами, і перед колегами.

Завдання

Виписати з тексту дієслова, визначити спосіб, час. Скориставшись словником, з'ясувати значення виділених слів.

Пам'ятай, був час, коли скромність прикрашала людину. І хоча кажуть, що нині не в моді скромність, вона залишається основою людини на довгі роки.

Познайомившись з людиною, легко встановити з розмови, чи належить вона до скромних, чи ні. Скромність ніколи не вадить людині, а робить її ще

красивішою та привабливішою. Скромний залишається авторитетом, а то й лідером упродовж усього свого життя і навіть після смерті. Про нього скажуть: «Був такий скромний чоловік, робив добро людям, не жалів свого серця».

Вибіркова робота

Завдання

Прочитати текст. Визначити тему й основну думку висловлювання. Виписати словосполучення, до складу яких входять дієслова минулого часу. Визначити вид виписаних дієслів.

Задумав дідусь Микола Павлович залишити про себе добру згадку в пам'яті внуків і правнуків, а може й інших поколінь. Вирішив посадити фруктовий сад.

Напроти його хати був пустир. Там росли подекуди сосни, ялини, ґрунт був насосний. Площа пустиря обмежувалась двома взаємно перпендикулярними вулицями. Колись тут планувався сахнівський ринок – торговище, де мали продавати не лише продукти, а й живність. Люди не підтримали, а організатора доброї справи не знайшлося. Каміння, з якого мали мостити площу, розтягли сахнівчани й сусіди з інших сіл. Порпаючись у своєму городі, Микола Павлович мріяв про сад. «Ростуть же поряд фруктові дерева, хіба на цій землі не ростимуть?» - думав він.

Завдання

Пояснити лексичне значення виділеного слова. До дієслів минулого часу дібрати інфінітиви, від яких вони утворилися.

Чорною сторінкою для школи була зима 1997 року. Вимерзли троянди, які так старанно доглядали діти й учителі. Жодне сімейне свято та й трагічна подія не обходилися без шкільних троянд. Їх було так багато, що вистачало всьому селу.

Пам'ятаю, як ми їх садили. Цілий ритуал був. З Умані привезли 216 саджанців. Від хати кожного воїна, що не повернувся з війни, принесли по відру землі і по відру води з криниць, з яких вони пили воду. 432 відра стояли, заповнені водою і землею, на ділянках Пам'яті. Троянд було стільки ж, як воїнів – односельчан, що не повернулися з полів брані. Біля кожного куща приладнали таблички з написами, хто садив і на честь кого посаджено.

Пошуково – вибіркова робота

Завдання

Виразно прочитати тексти. З'ясувати, до кого і чому О.А. Захаренко звертається у своєму творі. Знайти і виписати дієслова наказового способу. Визначити їх стилістичну роль.

Текст 1

Який красивий світ! Краса у водиці в озері, яка хвилями йде до берега. Краса в камінчиках, у травинках, що перешіптуються про свої таємниці. Краса в

уському. Прислухайтесь до лемету птаства, співу пташиного польоту. Нікого не бійтеся, не економте часу для спілкування з живою природою. У дитячій уяві вона вся жива, як життєдайна земля, що терпить людину, яка не лише її прикрашає, а й, бува, шкодить. І тоді земля нервує, вибухає вулканами і землетрусами – це вона так гнівається на людину, яка хоче дістати скарб з її надрів.

Текст 2

Один семикласник міркував уголос: «Аби мене обрали президентом, я б видав перший і головний указ такий: заборонити полювати по всій Україні, хоч на 2-3 роки. Тоді і народжуваність дичини зросте. А з хворобами можна й поборотись».

Але хлопчик ще не президент.

Реальні захисники фауни і флори – це діти, які найбільш чутливі до чужого горя, та й у людську справедливість вірять.

Бережіть ліс, дбайте про його мешканців. Вони теж хочуть їсти й пити. Цьому можна зарадити, заготовляючи сухий корм. Хай у кожному населеному пункті, у кожній школі, у лісництві буде група ініціаторів – любителів, а не губителів лісу, захисників такої красивої, неповторної природи.

Пошуково – вибіркова робота

Завдання

Прочитати поради О.А. Захаренка щодо збереження здоров'я. Знайти й виписати дієслова наказового способу. Визначити їх особу й число.

1. Не перевантажуй себе морально і фізично, бо шкода від цього непоправна.
2. Намагайся їсти вчасно, за своїм режимом.
3. Бажано вживати підігріту їжу, не можна харчуватись систематично в сухом'ятку.
4. Не переїдай! Закінчуй трапезу, якщо ще трішки хочеться їсти.
5. Стеж за своєю вагою. Найкраще, якщо вона стабільна.
6. Використовуй всяку можливість перебувати там, де є свіже, незабруднене повітря.
7. Систематично загартовуй свій організм. Ранкові вправи (фіззарядка) зберігають тонус на весь день. Роби легеневі вправи.
8. Обливайся холодною водою. Краще це починати влітку.

Завдання

Знайти й виписати дієслова наказового способу. Визначити їх особу й число.

Збережи досвід поколінь. Не поспішай руйнувати те, що зробили твої предки. Руйнуй лише тоді, коли переконався, що будівля тобі заважає, не вистачає місця на нову, або якщо вона шкодить світовому прогресу людства, якщо вона є гальмом подальшого розвитку суспільства. Тисячу разів відміряй, а один раз відріж. Досліди, чи немає раціонального зерна у тому, що залишили тобі предки. Використай досвід попереднього покоління, не відкидай його як непотрібну річ.

Не хвалися тим, що ти належиш до особливого класу, перехідного покоління, якому все дозволено, яке стоїть на вершині розвитку. Повірте, зруйнувати – не мудра штука. Збудувати важче.

Попереджувальний диктант

Завдання

Записати під диктовку текст. Пояснити правопис дієслів на –ться.

Для дорослих людей це значне слово, для дітей – байдуже. Порядність походить від слова «порядок». Порядна людина і вдома, і на роботі дотримується установленого законом або людською мораллю належного порядку. У таких працівників усе має своє місце: й інструмент, і матеріал, і сировина. Порядність – це не лише зовнішній, видимий порядок, а й внутрішній. Порядності треба вчитися з дитинства. Тоді й праця буде продуктивною і якісною.

Порядність – це вихованість дитини, риса, яка залишається на все життя без коректування.

Творче спостереження з елементами аналізу

Завдання

Прочитати висловлювання. Чи можна вважати його текстом? З'ясувати тему й основну думку. Виписати слова, що вживаються з часткою не.

1

Патріотами не народжуються. Ними стають у процесі становлення особистості, в процесі виховання і впливу засобів масової інформації на кожну людину. Патріотичні почуття – це сплеск емоцій, які виникають у пориві спільної праці, щоб знайти вихід із безвиході, щоб захистити свою незалежність і волю. Патріотизм – це святе почуття, яке не піддається осміюванню, яке кличе на подвиг і навіть приводить до самопожертви в ім'я Батьківщини, в ім'я дітей, яким належить майбуття, в ім'я людини. Патріотичні почуття не притаманні тим, хто не любить свою країну, хто не живе її турботами, а дбає лише про свою кишеню. Не властива їм національна гордість.

2

Не жалкуйте за тим, що трапилось, не жалкуйте й за тим, якщо втратили цінність. Можливо, ви самі винні, а можливо, і ваші друзі, які ніяк не хотіли зробити вам неприємне. Пам'ятайте, що більшість людей на світі хороші, малий відсоток некерованих людей або просто істот, які є випадковими людьми. Не ображайтесь на обставини, в яких з вами трапилось лихо. Вам теж може пощастити у житті- виграєте джек-пот у мільйон гривень. Ви скажете, що у вас такого щастя немає і не буде до кінця життя. А може, буде! Щастя спілкування з друзями не зрівняється з побутовими дрібницями і пам'яттю про події молодості. Воно є важливішим.

Тематична контрольна робота

(диктант)

Весна

Через відкриту квартиру вона безцеремонно влетіла і почала господарювати: то розкидати запахи, то вистеляти підлогу свіжістю, то розмальовувати світ ніжно – зеленою фарбою. На власних струнах заграла веселка, на всі голоси розщебетались пташечки, лідером серед яких була ластівка. Прилетіла з далеких країв висиджувати пташенят, хатку примостила під стріхою. Не хочеться від неї відгороджуватись вікном, склом чи сіткою. У ці дні діти якісь особливі: чи на них діє післядошова погода, чи змінюються інші атмосферні показники, чи, може, весняне умите сонце їм таємниче усміхається, навіть закоханих стає більше, що помітно і серед дітей.

Це означає бути щасливим серед дітей, бачити не лише красу природи, а й красу душі дитини, що незрівнянно краща від весняного лісу, веселого джерельця, дзвінкого співу соловейка. Хай буде дитячий шум, адже то – краса. (За О.А.Захаренком, 125 сл.).

Видання підготовлено до друку та віддруковано
редакційно-видавничим відділом ЧОПОПП
Зам. № 1037 Тираж 100 пр.
18003, Черкаси, вул. Бидгощська, 38/1